

Stenografični zapisnik

sedme seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 9. februarja 1912.

Stenographischer Bericht

der siebenten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 9. Februar 1912.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar dr. Ivan Šusteršič. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekselenca Teodor baron Schwarz, c. kr. sekcijski načelnik dr. Ernest Seidler, c. kr. okrajni glavar Karol grof Künigl, c. kr. ministerjalni tajnik dr. Viljem vitez Alter in c. kr. ministerjalni podtajnik dr. Henrik Deutschmann. — Vsi člani razun: ekselenca Josip baron Schwegel, Anton baron Codelli, Henrik plem. Schollmayer-Lichtenberg in Josip Turk. — Zapisnikarja: Dr. Fran Novak in dr. Ivan Zajec.

Dnevni red:

1. Naznanila deželnozbornskega predsedstva.
2. Poročilo finančnega odseka o deželnem proračunu za l. 1912. (Priloga 55., k prilogi 20.)
3. Poročilo upravnega odseka o samostalnem predlogu poslancev Jakliča, Bartola, dr. Pegana in tovarišev zaradi otvoritve novih postaj in postajališč na dolenjskih železnicah (št. IX).
4. Poročilo kmetijskega odseka:
  - a) o uravnavi Kamniške Bistrice (k prilogi 62.);
  - b) o načrtu zakona glede dolžnosti za vzdrževanje ograj (k prilogi 60.);
  - c) glede načrta zakona o izboljšavi pašnikov (k prilogi 43.).
5. Poročilo finančnega odseka:
  - a) o prošnjah vodstva deklškega sirotišča bar. Lichtenthurnove v Ljubljani za draginjsko doklado in za podporo v odplačilo dolga za šolsko poslopje (17/Pet. in 19/Pet.);
  - b) o prošnji oskrbnika Jeranove dijaške mize v Ljubljani za podporo (81/Pet.);
  - c) o prošnji avstro-ogrškega pomočnega društva v Aachenu za podporo (79/Pet.);
  - d) o pobiranju 149% doklade po davčni občini Kal v krajni občini Šmihel pri Postojni (k prilogi 61.);
  - e) o pobiranju nad 100% doklade v občini Sv. Križ pri Kostanjevici (k prilogi 58.).

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Dr. Ivan Šusteršič. — Regierungsvertreter: R. k. Landespräsident Excellenz Theodor Freiherr von Schwarz, f. k. Sektionschef Dr. Ernst Seidler, f. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künigl, f. k. Ministerialsekretär Dr. Wilhelm Ritter von Alter und f. k. Ministerialvizefsekretär Dr. Heinrich Deutschmann. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Excellenz Josef Freiherr von Schwegel, Anton Freiherr von Codelli, Heinrich von Schollmayer-Lichtenberg und Josef Turk. — Schriftführer: Dr. Franz Novak und Dr. Ivan Zajec.

Tagesordnung:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Bericht des Finanzausschusses über den Landesvoranschlag pro 1912 (Beilage 55, zur Beilage 20).
3. Bericht des Verwaltungsausschusses über den selbständigen Antrag der Abgeordneten Jaklič, Bartol, Dr. Pegan und Genossen um Errichtung neuer Stationen und Haltestellen an den Unterkrainer-Bahnen (Nr. IX).
4. Bericht des Landwirtschaftsausschusses:
  - a) betreffend die Regulierung der Steiner Feisritz (zur Beil. 62);
  - b) über den Gesetzentwurf betreffend die Pflicht zur Einhaltung von Einfriedungen (zur Beilage 60);
  - c) über den Gesetzentwurf betreffend die Verbesserung der Hutweiden (zur Beilage 43).
5. Bericht des Finanzausschusses:
  - a) über die Petitionen der Frein v. Lichtenthurnschen Mädchenwaisenanstalt in Laibach um eine Feuerungszulage und um Subvention zur Abzahlung der Schuld für das Schulgebäude (17/Pet. und 19/Pet.);
  - b) über das Unterstützungsgesuch des Administrators des Jeranischen Studententisches in Laibach (81/Pet.);
  - c) über das Unterstützungsgesuch des österreichisch-ungarischen Hilfsvereines in Aachen (79/Pet.);
  - d) über die Einhebung einer 149% Umlage in der Steuergemeinde Kal der Ortsgemeinde St. Michael bei Adelsberg (zur Beilage 61);
  - e) über die Einhebung einer 100% übersteigenden Umlage in der Gemeinde St. Kreuz bei Landstraf (zur Beilage 58);

6. Poročilo personalnega odseka:

- a) o prošnji Mihaela Podbevška, bivšega hišnika kmetijske šole na Grmu, za vzprejem v službo (48/Pet.);
- b) o prošnji dr. Derganca, primarija v deželni bolnici, za brezobrestno posojilo v znesku 10.000 K (59/Pet.);
- c) o prošnji vpokojenih deželnih uradnikov za draginjske doklade (70/Pet.);
- d) o prošnji ravnatelja prisilne delavnice Alojzija Poljanca za vštevanje delovršbene provizije v plačo (58/Pet.);
- e) o prošnji adjunkta prisilne delavnice Mulačka za pomaknitev v VII. plačilni razred (61/Pet.);
- f) o prošnji ordinarija voditelja blaznice na Studencu za pomaknitev v III. plačilni razred (76/Pet.);
- g) o prošnji uslužbencev pri nadzorništvu deželnih naklad Viljema Hrovata, Ivana Femca in Antona Zajca za definitivno nameščenje (64/Pet.);
- h) o prošnji Marije Kreč, vdove po deželnem tajniku, za povišanje vdovske pokojnine (55/Pet.);
- i) o prošnjah Barbare Siard, Marije Vrančič, Ane Oblak, Marije Ahčan, Marije Pečnik in Uršule Kristan, vdov po paznikih deželne prisilne delavnice, za zvišanje pokojnine (57/Pet.);
- j) o poročilu deželnega odbora zadevajoč dve osebni zadevi pri deželnih dobrodelnih zavodih v Ljubljani (k pril. 47);
- k) o prošnji deželnega knjigovodstva za razpis 4 mest računskih praktikantov (75/Pet.);
- l) o prošnji deželnega knjigovodstva za pomnožitev osobja (62/Pet.);
- m) o poročilu vodstva deželnih dobrodelnih zavodov glede stalne namestitve nekaterih uslužbencev (63/Pet.);
- n) o prošnji vrtnarskega pomočnika v bolnici Antona Jerlija za stalno namestitev (77/Pet.);
- o) o prošnji pisarniškega adjunkta kmetijske šole na Grmu A. Lapajnetu za pomaknitev v višji plačilni razred (74/Pet.);
- p) o prošnji paznika dež. prisilne delavnice Antona Ogrinca za vštevanje 30 službenih let (83/Pet.).

Začetek seje ob 9. uri 50 minut dopoldne.

6. Bericht des Personalausschusses:

- a) über die Petition des Michael Podbevšek, gewesenen Hausmeisters an der landwirtschaftlichen Schule in Stauden, um eine Anstellung (48/Pet.);
- b) über die Petition des Dr. Derganc, Primararztes im Landes-Spitale, um ein unverzinsliches Darlehen per 10.000 K (59/Pet.);
- c) über die Petition der pensionierten Landesbeamten um Steuerungszulagen (70/Pet.);
- d) über die Petition des Zwangsarbeitshaus-Direktors Alois Poljanec um Einrechnung der Arbeitsbetriebsprovision in den Gehalt (58/Pet.);
- e) über die Petition des Zwangsarbeitshaus-Adjunkten Mulaček um Vorrückung in die VII. Gehaltsklasse (61/Pet.);
- f) über das Gesuch des Ordinarius und Leiters der Irrenanstalt in Studenc um Vorrückung in die III. Gehaltsklasse (76/Pet.);
- g) über das Gesuch der Bediensteten beim Inspektorate für die Landesauslage Wilhelm Hrovat, Johann Fenc und Anton Zajc um definitive Anstellung (64/Pet.);
- h) über das Gesuch der Landessekretärswitwe Maria Kreč um Erhöhung der Witwenpension (55/Pet.);
- i) über das Gesuch der Zwangsarbeitshaus-Aufsichterswitwen Barbara Siard, Maria Vrančič, Anna Oblak, Maria Ahčan, Maria Pečnik und Ursula Kristan um Erhöhung der Witwenpensionen (57/Pet.);
- j) über den Bericht des Landesauschusses betreffend zwei Personalangelegenheiten bei den Landeswohlthätigkeitsanstalten in Laibach (zur Beilage 47);
- k) über das Ansuchen der Landesbuchhaltung um Ausschreibung von 4 Rechnungspraktikantenstellen (75/Pet.);
- l) über das Ansuchen der Landesbuchhaltung um Personalvermehrung (62/Pet.);
- m) über den Bericht der Direktion der Landeswohlthätigkeitsanstalten betreffend die definitive Anstellung einiger Bediensteten (63/Pet.);
- n) über das Gesuch des Gärtnergehilfen im Landes-Spitale Anton Jerli um definitive Anstellung (77/Pet.);
- o) über das Gesuch des Kanzleiadjunkten der landwirtschaftlichen Schule in Stauden, A. Lapajne um Vorrückung in die höhere Gehaltsklasse (74/Pet.);
- p) über das Gesuch des Zwangsarbeitshausaufsehers Anton Ogrinc um Anrechnung von 30 Dienstjahren (83/Pet.).

Beginn der Sitzung um 9 Uhr 50 Minuten vormittags.

Deželni glavar:

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Otvaram sejo, konstatujem sklepčnost.

Za zapisnikarja današnje seje pokličem gospoda poslanca dr. Zajca in dr. Novaka.

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.**1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.**

Odsotnost sta opravičila gospod poslanec eks-celence baron Schwegel zaradi boleznii in gospod po-slanec Turk zaradi nujnih opravkov.

Visoka zbornica!

Dežela Kranjska zasleduje vedno z živim zani-manjem dogodke v Najvišji cesarski hiši (Poslanci vstanejo. — Die Abgeordneten erheben sich.). Ju-trišnji dan se praznuje poroka v rodbini Njega c. in kr. visokosti prejasnega nadvojvode Friderika. Poroči se njegova presvetla hčerka nadvojvodinja Izabela Marija. Bodi mi dovoljeno, — in jaz mislim, da s tem ustrezam intencijam cele visoke zbornice — da nasvetujem, naj zbrani deželni zbor vojvodine Kranj-ske Njega c. in kr. visokosti prejasnemu nadvojvodi tem povodom brzojavno čestita. (Splošno živahno odobravanje in pritrjevanje. — Lebhafter allgemei-ner Beifall und Zustimmung.)

Visoka zbornica se je dvignila raz sedeže in s tem pritrđita mojemu nasvetu, ki je tedaj so-glasno sprejet.

Sklep se bo takoj izvršil.

Naznanjam visoki zbornici, da se današnje seje poleg gospodov zastopnikov visoke deželne vlade ude-leže tudi zastopniki visokega poljedelskega ministr-stva, in sicer zaradi razprave o vodopravnem zakonu.

Ich habe dem hohen Hause die Mitteilung zu machen, daß in der heutigen Sitzung über mein Er-suchen auch Vertreter des hohen Ackerbauministe-riums erschienen sind, und zwar die Herren Sektions-chef Dr. Ernst Seidler, Ministerialsekretär Dr. Wil-helm Ritter von Alter und Ministerialvizesekretär Dr. Heinrich Deutschmann.

Ich beehre mich, die verehrten Herren namens des Landtages herzlichst zu begrüßen.

Vložene so bile sledeče interpelacije:

Interpelacija gospodov poslanca Bartola in to-varišev do deželnega glavarja v zadevi izvrševanja zakona o občinskih posredovalnih uradih. (Glej do-datek št. I. — Siehe Anhang Z. I.)

Bom odgovoril v eni prihodnjih sej.

Dalje interpelacija gospodov poslancev Zabreta, Jarca in Demšarja do deželnega glavarja radi po-manjanja vode v Kranjskem vodovodu. (Glej do-datek št. II. — Siehe Anhang Z. II.)

Bom tudi odgovoril v eni prihodnjih sej.

Dalje interpelacija gospodov poslancev Bartola in tovarišev na Njega eks-celenco gospoda deželnega predsednika radi zakona o občinskih posredovalnih

uradih. (Glej dodatek št. III. — Siehe Anhang Z. III.)

Nadalje interpelacija gospodov poslancev dr. Fran Novaka in tovarišev do eks-celence gospoda de-želnega predsednika v zadevi uradnega poslovanja živinozdravnikov. (Glej dodatek št. IV. — Siehe Anhang Zl. IV.)

Končno pride še interpelacija ravnostih gospo-dov poslancev do Njega eks-celence gospoda deželnega predsednika v zadevi razveljavljenja mandatov za volilni okraj Ljubljana gg. Reiserja in Ribnikarja. (Glej dodatek št. V. — Siehe Anhang Zl. V.)

Te tri interpelacije izročam Njega eks-celenci gospodu deželnemu predsedniku.

Nadalje imam visoki zbornici naznaniti, da mi je došla od strani Njega eks-celence gospoda deželnega predsednika vladna predloga, zadevajoča poddržav-ljenje nekaterih poslov krajevne policije v deželnem glavnem mestu Ljubljani in v selskih občinah Moste, Zgornja in Spodnja Šiška in Vič.

Gospod deželni predsednik se je oglasil k besedi. Prosim!

C. kr. deželni predsednik eks-celence baron Schwarz:

Visoka zbornica!

Kakor je gospod deželni glavar naznanil, je vlada predložila visoki zbornici načrt zakona, s ka-terim se določena opravila krajevne policije v deželnem stolnem mestu Ljubljani in nekaterih obmejnih ob-činah odkazujejo cesarskim organom.

Wie die geehrten Herren aus dem Munde des Herrn Landeshauptmannes vernommen haben, hat die Regierung dem hohen Hause den Entwurf eines Gesetzes vorgelegt, mit welchem bestimmte Geschäfte der Ortspolizei in der Landeshauptstadt Laibach und einigen angrenzenden Gemeinden besonderen landes-fürstlichen Organen zugewiesen werden.

K tej vladni predlogi se usojam nastopno pri-pomniti:

Pač ni treba posebnega dokaza, da večja mesta ne morejo biti brez dobro urejenega in dobro oskrb-ljenega policijskega oblastva.

Ta potreba je bila že zgodaj vzrok, da so se ustanovila cesarska policijska oblastva v deželnih stolnih mestih, tako tudi v Ljubljani.

Ako so se potem pozneje, ko je bila skrb za var-nost osebe in lastnine odkazana samosvojemu pod-ročju občin, ta cesarska policijska oblastva mnogo-krat, tako tudi v Ljubljani, opustila, je bilo za to, ne glede na prihranilne ozire, na vsak način merodajno mnenje, da bodo občine brez prevelike obremenitve občinskega gospodarstva s tem pomnožena policijska opravila mogle oskrbovati na breztožben način in ustrezaje občni blaginji.

Ta pogoj se je morebiti pač izpolnjeval ob času, ko so delili policijsko oblast, razločujoč državno poli-cijo od krajevne policije, tedaj ob času, ko mesta niso bila tako obljudena in so bile razmere preprostejše, takorekoč bolj patriarhalne.

Danes ta pogoj ni več dan. Velika pomnožitev prebivalstva po mestih, silno zvišanje in hitrost prometa, razvoj industrije in mnogoteri v širokih slojih prebivalstva razširjeni nazori in ideje so vsestransko rodile razmere, ki se nič več ne morejo imenovati preproste in ki v policijskem oziru zahtevajo številnega osebja, izurjenosti in vsakovrstnih pripomočkov.

Mnenja, da policija občinam ne bo naložila neprimerno visokih bremen, ni več mogoče vzdržati; skrb za varnost osebe in lastnine in s tem združena kazenska policija je samoupravnim mestom, kjer ni državnega policijskega oblastva, zelo draga in ni do gledati, do katere višine bodo ti stroški narastli pri vedno večjih potrebsčinah.

Tudi v Ljubljani stane mestna policija na leto znatno vsoto in vendar stojimo pred nadaljnjim povišanjem tega bremena, zakaj da je mestna policija po številu nezadostna, o tem v Ljubljani nihče ne dvomi. (Klici na levi: — Rufe links: „To je res!“)

Wenn also auf der einen Seite der Polizeidienst kein solcher ist, wie ihn das Gemeinwohl erheischen würde und anderseits dadurch dennoch den Gemeinden unverhältnismäßige Kosten erwachsen, so ergibt sich die Notwendigkeit einer Abhilfe.

Diese Abhilfe wurde in letzterer Zeit wiederholt in der Richtung gefunden, daß auf die alten bewährten staatlichen Polizeibehörden bei teilweiser Kostenbestreitung durch die Gemeinden zurückgegriffen wurde — so in Czernowitz, Zara und Pola — in Graz wird dies dem Vernehmen nach seitens der Gemeinde selbst angestrebt.

Dieser Vorgang muß als der einzig richtige angesehen werden, denn abgesehen von dem hohen Interesse, welches der Staat an einer entsprechenden Obsorge für die Sicherheit der Person und des Eigentums hat, darf nicht übersehen werden, daß ihm nach der Teilung der Polizeigewalt ein sehr wichtiger Zweig derselben, nämlich die staatspolizeilichen Agenden verblieben sind, die erfahrungsgemäß nur dann gut besorgt werden können, wenn in dieselbe Hand auch die niedere Polizei gelegt ist.

Aus diesem Erfahrungssatze kann ohneweiters gefolgert werden, daß dort, wo ein wirkliches Polizeiamt nötig ist, dieses Amt eigentlich nur eine staatliche Behörde sein soll.

Durch die Errichtung l.-f. Polizeibehörden in den Landeshauptstädten wird auch die mit vielen Unzukömmlichkeiten verbundene Anomalie beseitigt, daß die als II. Instanz eingesetzte politische Landesstelle in Polizeisachen als I. Instanz zu fungieren hat.

Daß die betreffende Gemeinde zu den Kosten der Staatspolizeibehörde beizutragen hat, ist selbstverständlich und vom Gesetze vorgesehen; ebenso selbstverständlich ist die Einbeziehung der angrenzenden Gemeinden, die in ihren verbauten Teilen mit der Stadt verwachsen sind, in den Bereich dieser Behörde, da in polizeilicher Hinsicht das ganze verbaute zusammenhängende Gebiet naturgemäß ein Ganzes bildet.

Po teh načelih in opiraje se na prej razloženo razmišljanje je vlada izdelala načrt zakona, ki se

visoki zbornici na podlagi § 26., zadnji odstavek občinskega reda za Ljubljano predlaga v posvetovanje in sklepanje.

Dovoljujem si prositi, da se ta zakon kar najhitreje obravnava in sprejme.

Deželni glavar:

Ta vladna predloga se odkaže ustavnemu in občinskemu odseku.

Došlo je

Poročilo upravnega odseka o vladni predlogi glede načrta vodopravnega zakona (k prilogi 16.).

Bericht des Verwaltungsausschusses über die Regierungsvorlage, betreffend den Entwurf des Wasserrechtsgesetzes (zur Beilage 16).

Ta točka sicer prvotno ni bila na dnevnem redu, toda ker se ima po deželnem redu vsaka vladna predloga obravnavati pred vsemi drugimi predmeti, zaradi tega stavljam to poročilo, oziroma predlog upravnega odseka s tem na dnevni red in se bo o njem takoj obravnavalo.

Prosim gospoda referenta!

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica!

Zakonski načrt, s katerim se ima danes baviti naša deželna zbornica, je izmed najvažnejših kar smo jih še obravnavali v tej hiši. Voda je potrebna za rastlinstvo, potrebna za živalstvo, za človeštvo, eden tistih elementov, ki vzdržuje vse življenje v naravi, in potrebna je tudi v vseh panogah človeškega gospodarstva. Jasno je torej, da zaradi take splošne potrebe vsi sloji in vsi stanovi zahtevajo do tega elementa čim največ pravic in zato so tudi vsi zastopi prisiljeni, da rabo vode zakonito uredijo po načelu, da je voda poleg zraka in svetlobe eden tistih elementov, ki morajo služiti za uporabo splošnosti in do katerih privatna lastnina ne sme nikdar tako daleč segati, da bi bila drugemu delu človeštva odvzeta potrebna uporaba. Zaraditega bodi voda na razpolago kolikor mogoče vsej družbi in privatnopravni naslov segaj samo tako daleč, da ne oškoduje splošne blaginje. Seveda je tukaj silno težko najti pravo mejo. Brez dvoma je voda pred vsem neobhodno potrebna za deželno kulturo, ker je voda element, di vzdržuje rastlinstvo in voda integralen del vsake dežele in zato je brezdvomna poljedelstvo. Kot važen faktor deželne kulture je voda integralen del vsake dežele in zato je brez dvoma naravna pravica okrajev in dežel do vod, ki se po njih pretakajo. Vode, ki izvirajo na naših tleh, na naših gorah, planinah in planjavah, so del naše dežele in vsako seganje v pravice do teh voda znači kršenje pravic dežele same. To so načela, katerih se moramo držati po naravnem pravu.

Voda pa nima samo oživljajoče moči, ampak ima v sebi tudi motorične sile in zaraditega so se

že od prvih časov, ko se je človeštvo tehnično vzbudilo, naselili obrtniki ob gorskih potokih in izrabili padeč vodne sile. Ti so si pridobili brezdomno neko pravico do vodnih sil, ker so nanjo navezali svojo eksistenco in celo svoje življenje. Kar je kaka rodovina skozi stoletja nemoteno uživala, je gotovo tudi v sedanjosti njena pravica. Zato moramo braniti in varovati tudi pravo onih, ki so si pravico porabe pri vodah priposestovali. Toda razvoj časa je šel dalje, tehnika je napredovala, namesto majhnih naprav, ki samo deloma izrabljajo vodne sile, nastopile so velike naprave, ki vodno silo v celoti izkoriščajo. Tok časa je naravno izpodrival manjše naprave, dokler ni v najnovejšem času prišla elektrotehnika, ki sega sedaj po kolosalnih vodnih silah. Napredek v uporabi električne sile je pripeljal do velikanskih projektov, ki združujejo vodne sile na veliko kilometrov daleč, kopljejo predore skozi gore, stavijo velike jezove, grade dolge kanale zato, da se pridobi večji vodni padeč. Zaraditega je seveda potrebno, da se vodni zakon prilagodi novim razmeram, kajti pravo se razvija z razmerami. Naš stari vodni zakon se ne ozira na sedanje razmere, kajti tehnika je napredovala in teh velikih projektov, ki jih imamo sedaj, takrat, ko se je delal prejšnji vodni zakon, še ni bilo. Modernim razmeram more odgovarjati samo moderni zakon, in v ta zakon se morajo sprejeti upravičene zahteve vseh stanov, toda na tak način, da se ne žalijo obstoječe pravice in da se brani slabjšega proti močnejšemu.

Reforma vodnega prava je dobila iniciativo od strani veleindustrije, ki je nastopila z novimi zahtevami in je spremenila življenske razmere v državi. V predloženem zakonu nastopajo razne zahteve veleindustrije. Poljedelstvo je pa proti predaleč segajočim zahtevam veleindustrije tudi prišlo s svojimi zahtevami. Zahteve poljedelstva so po naravi starejše in imajo prednost pred zahtevami industrije. To je gotovo, ampak tako daleč zahteve agrarcev tudi ne smejo iti, da bi se odrekale upravičene zahteve industrije.

Naglašal sem že pravice manjših upravičencev do vodnih sil. Pravice malega obrtnika je treba vsekako varovati, ampak neka možnost pa mora biti dana, da mali obrtnik, ne da bi bil s tem gospodarsko uničen, da svoje naprave na razpolago za večjo izrabo, ki bo vodne pravice v prid narodnega gospodarstva boljše izkoriščala.

Mi smo z našega deželnega stališča že izrekli svoje nazore v tej zbornici. Ta zbornica je sprejela načrt zakona, po katerem se je pravica razlastitve izrekla za naprave, katere dežela sama izvršuje. Ta zakon pa ni dobil Najvišjega potrjenja, in sicer zaradi tega ne, ker se je pravica razlastitve deželi pridržala. Ampak ta misel, ki je prišla iz našega in iz koroškega deželnega zbora, je pustila tudi v vladni predlogi močne sledove. Nekoliko se je odvzelo, nekoliko tega, kar dežela zahteva zase, se je posplošilo, tako da pride tudi privatni industriji v korist. Ne moremo reči, da bi ta vladna predloga zadostovala intencijam deželnega zbora, katere je izrekel pri prvi razpravi. In če se oziram na vladno predlogo, ki leži

pred nami, se moram vprašati, ali je danes potrebno in koristno, da se zakon reformira in v tem zmislu spremeni, in ali so koristi večje ali škoda. Zakaj nobenega zakona ni, ki bi enemu nekaj dajal ne da bi drugemu nekaj vzela; vprašanje je, ali je ta zakon zadel tisto pravično sredo, po kateri se enemu toliko ne da, da bi se s tem ne mogla opravičiti škoda, ki se drugemu naredi.

Če presodimo vladno predlogo s tega stališča, moram predvsem reči glede poljedelstva, da poljedelstvo brezdomno nekaj žrtvuje pravici razlastitve, ki je tukaj izrečena za industrijo in za komunalna podjetja. To, bi rekel, je neko seganje v pravice posestnika, ampak ta ekspropriacijska pravica je pa tudi precej omejena. Prvič dobi poljedelstvo samo za poljedelstvu potrebne naprave veliko več pravic, kakor industrija. Za melioracije pri vodnih zgradbah itd. so po tej vladni predlogi dane večje pravice kakor za industrijska podjetja. Ako pridejo dalje v konkurenco kmetijski in industrijski projekti, potem imajo kmetijski projekti prednost pred industrijskimi. V zakonu so razna določila, ki se dajo pri pravilni interpretaciji tako ugodno interpretirati za poljedelstvo, da se morejo kmetijski interesi uspešno braniti. In potem so pravice za privatno industrijo časovno omejene, medtem ko pravice za poljedelstvo niso omejene. Torej dobi poljedelstvo v tem zakonu jako veliko, največ vredno pa je to, da ima poljedelstvo v tem zakonu neko pravno gotovost, katere v prejšnjem zakonu ni imelo. Torej je ta novi zakon za poljedelstvo gotovo boljši kakor je bil pa prejšnji zakon.

Potem pride veleindustrija. Veleindustrija tudi ni popolnoma zadovoljna s tem zakonom, zakaj veleindustrija, katera je postala premočna, to lahko rečem, je mislila, da bo tudi v tem zakonu z vsemi svojimi zahtevami prodrila. Ampak prevelike zahteve so se tukaj nekoliko prikrajšale, ker imamo časovno omejitve za vodne koncesije.

O tem ni danes nobenega govora več, da bi voda postala last nekaterih privatnikov, ampak voda ostane po intencijah zakona splošna last. Voda ni last niti države, niti dežele, niti kakega posameznika. Država samo določuje rabo vode, in ta raba vode, v kolikor jo predloga priznava veleindustriji, omogoča vsak razvoj veleindustrije. Od druge strani se je pa veleindustriji postavila gotova meja, tako da se veleindustrijalec, kapitalistu zabranjuje, da ne more uveljaviti svoje gospodarske premoči nasproti vsakemu slabjšemu.

Kar se tiče deželne avtonomije, smo, kakor rečeno, z vladno predlogo prikrajšani, vendar je pa prišlo v njo marsikatero določilo, katerega smo lahko veseli, kajti do sedaj deželni odbor kot ljudski zastop ni imel nobenega vpliva pri podeljevanju koncesij, medtem ko je sedaj deželnemu odboru dana pravica zastopati pri vodopravnih obravnavah pravice dežele, poljedelstva in obrtništva. Danes ne bo mogoče obravnavati brez deželnega odbora in brez stanovskih zastopov, to je kmetijska družba in obrtna zbornica.

S stališča avtonomije pomenja ta zakon velik na-predek, katerega z veseljem pozdravljamo. Potem pozdravljamo z avtonomnega stališča pri vladni predlogi tudi prednost, katero dobe dežela in občine pred privatniki. Rekel bi kdo, da se pri tem godi najslabše malemu obrtniku, to je tistemu, kateremu grozi ta zakon z eksproprijacijo. Gospoda moja, odkrito rečem, da bi bil jaz proti vladni predlogi v celoti, ako bi ne bil prepričan, da bo imela pri pravilni uporabi tega zakona mala obrt veliko več dobička, kakor pa izgube, in sicer opiram to svojo trditev na sledeče argumente: Prvič so tisti, ki bi mogli biti razlašeni, v prvi vrsti mlinarji in žagarji. V popolnoma poljedelskih delih dežele, kjer ima mlinarska in žagarska obrt veliko važnost za celo domače gospodarstvo, tam večinoma ni misliti, da bi v kratki dobi prišla dežela ali velika industrija, ki bi napravila kake velike naprave in bi razlastila te naše domače obrtnike. Ako bi pa prišlo do tega, da bi bil vložen tak projekt, tedaj bo pa mogel deželni zastop, oziroma trgovska zbornica kot zastopnica tega stanu, protestirati proti škodi, ki bi se povzročila s tem domačemu obrtniku. Treba bo imeti odprte oči in treba bo razsodnosti politične oblasti, da vpošteva pri vodopravni obravnavi mnenja vseh interesiranih faktorjev, zlasti onih, ki ne sodijo stvari samo z malenkostnega zasebnega prava, ampak se splošno ozirajo na celokupno narodno gospodarstvo cele dežele. In potem dobi mala obrt po tem zakonu, ako se bo izvrševal po intencijah deželnega odbora, vir novih moči in novega napredka, kajti deželni odbor opira na določila tega vodnega zakona svoje hidroelektrične naprave, katere bodo služile zlasti obrtniku, in jaz sem prepričan, da bodo mali obrtniki iz naprav, ki se zgrade na podlagi tega zakona, dobili moči za razvoj svojega obrata. Jaz sem prepričan, da bomo s temi napravami rešili veliko malih obrtnih eksistenc propada, in da bo mali obrtni stan v naši deželi s pomočjo obrtnega pospeševalnega zavoda se povzpел do veliko višje stopinje, kakor je pa sedaj.

Vladna predloga je sad kompromisa. Vršile so se neštnevilne enquete, v katerih so prišli zastopniki vseh stanov s svojimi zahtevami, in to, kar vidite pred seboj, je delo velikega truda, delo težavnih posvetovanj, izdelano do zadnje besede z minacijozno natančnostjo in kaj spreminjati na tem filigrarnem delu je težavno delo.

V odseku sem vse izpreminjevalne zahteve popolnoma objektivno naznanil; o njih smo obravnavali, in sedaj mislim, da je najbolje, ako se vladna predloga sprejme kakor je predložena. Prepričan sem, da četudi ne bo nihče popolnoma zadovoljen z njo, je ta novi vodni zakon vendar odločen korak naprej, ki pomenja veliko zboljšanje za ves gospodarski razvoj v deželi, tako da tukaj kot zastopniki vseh stanov lahko z mirno vestjo glasujemo za ta vodni zakon.

Zaraditega predlagam v imenu upravnega odseka:

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Načrtu vodopravnega zakona po vladni predlogi se pritrdi.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da izposluje načrtu zakona Najvišjo sankcijo.“

(Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Otvorjam generalno debato.

Zum Worte hat sich gemeldet der Vertreter des Ackerbauministeriums Herr Sektionschef Dr. Ernst Seidler.

Sektionschef Dr. Ernst Seidler:

Hoher Landtag!

Ich möchte mir gestatten, in ganz allgemeinen Zügen die Gesichtspunkte darzulegen, von welchen die Regierung bei Ausarbeitung des in Beratung treffenden Gesetzentwurfes ausgegangen ist. Gleichzeitig bitte ich um Entschuldigung, wenn ich mich hierbei nicht beider Landessprachen bediene; ich bin nämlich des Slovenischen leider nicht hinlänglich mächtig.

Das gegenwärtig in Krain geltende Wasserrecht basiert auf dem Reichsgesetze vom Jahre 1869 und auf dem krainischen Landesgesetze vom Jahre 1872.

Es wäre ungerecht, wenn man behaupten würde, daß der gegenwärtige, wasserrechtliche Zustand ein absolut schlechter sei. Im Gegenteil: die erwähnten gesetzlichen Normen sind in ihren Grundlagen rationell. Allein auf keinem anderen Gebiete des sozialen Lebens zeigt sich so sehr die Notwendigkeit einer Anpassung der gesetzlichen Normen an die Fortschritte der Technik und an die Ergebnisse der ökonomischen Entwicklung, als auf dem Gebiete der in so rascher Evolution begriffenen Wasserwirtschaft. So ist, wie bekannt, während der letzten Jahrzehnte fast in allen Staaten eine, auf Modernisierung der Wasserwirtschaft hinzielende Bewegung entstanden. Dieses Problem ist aber auch für Österreich von höchster Bedeutung, und insbesondere für unsere an Wasserkraften so reichen Alpenländer. Darum freut es mich, namens der Regierung der hohen Befriedigung darüber Ausdruck verleihen zu können, daß das Land Krain als eines der ersten mit dem Entwurfe des neuen Wasserrechtsgesetzes sich beschäftigt und in dieser Richtung gewiß vorbildlich für das ganze Vaterland wirken wird.

Fassen wir nun die in Kontrast kommenden Materien, so ist der ganze Entwurf in folgende Abschnitte eingeteilt: Einführungsgesetz; rechtliche Eigenschaft der Gewässer; Benützung; Schutz; Expropriation; Verfahren; Übertretungen und Strafen. Dazu kommt noch das Kapitel über die Wassergenossenschaften, durch welches jedoch die in Geltung stehenden Normen nur in geringfügigem Maße tangiert werden.

Bei Behandlung dieser Materien hat die Regierung zwei Prinzipien zu vereinigen gesucht: Erstens handelt es sich um die Wahrung des Rechtsschutzes für den Einzelnen. Der singularwirtschaftliche Gesichtspunkt, der Rechtsanspruch des Einzelnen muß

beachtet, der Bestand seiner Rechte garantiert werden. Der zweite Gesichtspunkt ist der, daß im gemeinwirtschaftlichen Interesse das Wasser und insbesondere die Wasserkraft eine möglichst vollständige Aufnützung und Verwertung erfahre. Diese beiden Prinzipien mußten festgehalten und vereinigt werden. Es war dies nicht leicht, denn die erwähnten beiden Grundsätze laufen vielfach nach divergierenden Richtungen. Aber die Regierung war bemüht, einen Mittelweg zu finden, um allen Interessen nach Möglichkeit gerecht zu werden.

Was zunächst die rechtliche Eigenschaft der Gewässer anbelangt, so bleibt es bei der alten Einteilung in öffentliche Privatgewässer. Der § 3 führt jene Gewässer an, welche grundsätzlich dem Grundeigentümer zugehören. Hier stoßen wir auf eine Neuerung.

Im § 3, lit. a, wird nämlich das Grundwasser als ein dem Grundeigentümer zugehöriges Wasser erklärt, während gegenwärtig diese Frage ganz unklar ist; ja, nach der ständigen Judikatur des Verwaltungsgerichtshofes gehört das Grundwasser überhaupt nicht in das Gebiet des Wasserrechtes, woraus sich in der Praxis ganz bedenkliche Konsequenzen ergeben. Nach dem Entwurfe gehört, wie gesagt, das Wasser dem Grundeigentümer zu, wodurch in erster Linie die Interessen der Landwirtschaft gewahrt werden.

Was die Benützung der Gewässer anbelangt, so haben wir die Benützung der öffentlichen und die Benützung der Privatgewässer zu unterscheiden. In bezug auf den Gemeingebrauch an den öffentlichen und privaten Gewässern, also den Gebrauch des Wassers zum Trinken, Schöpfen, Schwimmen usw., hat sich nichts geändert, mit einer einzigen Ausnahme, indem nämlich nach dem Entwurfe ein beschränkter Gemeingebrauch auch an privaten Gewässern zulässig ist, wie schon jetzt nach dem Landesgesetze für Böhmen. Die betreffende Bestimmung wird nun auf Krain übertragen, und zwar mit der Änderung, daß auch der Gemeingebrauch an Privatseen zugelassen wird.

Im Prinzipie hat sich auch nichts geändert, bezüglich der Schifffahrts- und der Floßfahrtsfreiheit. Die Triftung wird nach wie vor nach dem Forstgesetze zu beurteilen sein.

Was nun die Verwertung der Gewässer und insbesondere der Wasserkraft zum Betrieb von Wasserwerken anbelangt, so steht der Entwurf wie das geltende Recht auf dem Standpunkt des Konzessionsprinzipes. Geht die Gebrauchsnahme über den Gemeingebrauch hinaus, so ist die Bewilligung der berufenen politischen Behörden notwendig. Bei Erteilung der Konzession und Feststellung der Konzessionsbedingungen gilt als oberster Grundsatz: Fremde Rechte dürfen nicht verletzt, öffentliche Interessen nicht beeinträchtigt werden.

Und jetzt, hoher Landtag, komme ich auf einen früher schon erwähnten Punkt zurück. Im Entwurfe wird auch, wie schon gesagt, die Frage des Grundwassers geregelt, weil gegenwärtig diesbezüglich ge-

radezu anarchische Zustände bestehen; die Grundwassererschließung wird im Entwurfe der Konzessionspflicht unterworfen. Andernfalls wäre das Grundwasser vogelfrei; es könnten durch Pumpwerke, die das Grundwasser erschließen, ganze Gegenden der Wassernot ausgesetzt und die gesamten Wasserstandsverhältnisse in Verwirrung gebracht werden. Deshalb normiert der Entwurf hier den Konzessionszwang.

Allein bis in die äußersten Konsequenzen läßt sich dieses Prinzip nicht verfolgen. Der Landwirt muß ausgenommen werden, insoweit es sich um die Deckung seines Haus- und Wirtschaftsbedarfes handelt. Man kann nicht für die Anlegung jedes Brunnens das Konzessionsverfahren vorschreiben. Die Landwirtschaft wird also vom Konzessionszwange ausgenommen und ihr gleichgestellt wird der kleine Gewerbsbetrieb, insoweit er nicht mit motorischen Anlagen oder mit artesischen Brunnen arbeitet.

Eine ähnliche Ausnahmestellung wird den Eisenbahnen eingeräumt, und zwar mit Rücksicht auf die großen öffentlichen Interessen, welche hier mitspielen.

Und nun entsteht die Frage: Welche Rechte und öffentliche Interessen kommen bei Festsetzung der Konzessionsbedingungen in Betracht? Welche Rechte? Alle! Jedes subjektive, private oder öffentliche Recht muß bei Festsetzung der Konzessionsbedingungen vollständig gewahrt werden: Das Eigentum, die Triftrechte, konzessionsmäßige Wasseranlagen, auch Fischereirechte; diese allerdings mit einer gewissen Einschränkung. Die Fischereiberechtigten können Einspruch erheben gegen die Verunreinigung der Gewässer, dann insoweit es sich um die Herstellung von Fischrechen und Fischstegen und um die Vermeidung der Trockenlegung von künstlichen Gerinnen handelt. In diesem Belangen ist auf die Fischerei tunlichst Rücksicht zu nehmen. Natürlich müssen auch die Interessen der anderweitigen Wasserbenützung in Rücksicht gezogen werden, namentlich ist es für die landwirtschaftliche Anlage von Wichtigkeit, daß ihr durch die Fischerei keinerlei erhebliche Beeinträchtigung verursacht wird.

Was die öffentlichen Interessen anbelangt, so kann man dieselben nicht erschöpfend aufzählen; aber im § 86 ist wenigstens eine demonstrative Aufzählung und Darlegung derselben gegeben, so daß doch dem behördlichen Ermessen präzise Direktiven gegeben wurden. Ich erlaube mir, den hohen Landtag darauf aufmerksam zu machen, daß der Entwurf in sorgfältigster Weise speziell die Wahrung der landeskulturellen Interessen vorschreibt. Ja, es ist sogar dafür gesorgt, daß industrielle Unternehmungen einer künftigen landwirtschaftlichen Benützung der Gewässer keine unüberwindlichen Schwierigkeiten bereiten; namentlich ist auch dafür Vorsorge getroffen, daß durch konzessionierte Wasserwerke keine Verunreinigung der Gewässer Platz greife. Damit ist die wichtige Frage der Abwässer berührt. Es läßt sich nicht leugnen, daß die Verunreinigung der Gewässer durch Abwässer heute vielfach die schwersten Mißstände hervorruft. Nach dem Entwurfe darf jedoch keine Konzession erteilt werden, wenn durch die

Anlage Verunreinigungen des Wasserlaufes hervorgerufen würden.

Im Zusammenhange mit der Lösung dieser Frage wird zugleich das Sachverständigenwesen einer besonderen Regelung unterzogen werden, wozu im Einführungsgesetze die gesetzliche Basis geschaffen wird. Der Entwurf bietet die nötige Grundlage, um diese Angelegenheit im Verordnungswege regeln und insbesondere auch der Frage näher treten zu können, inwieferne den Parteien ein Einfluß auf die Wahl der Sachverständigen einzuräumen ist.

Nun, hoher Landtag, nehmen wir an, das Werk sei konzessioniert und gebaut. Jetzt aber entsteht die Frage, ob sich unter Umständen doch nicht nachträgliche Änderungen als notwendig erweisen, ob nicht eine Beschränkung der materiellen Rechtskraft des Verheißungsaktes angemessen erscheint?

Es kann der Fall eintreten, daß sich das Werk nachträglich als schädlich erweist, z. B. durch Überschwemmungen, Versumpfungen usw. Da haben wir im Entwürfe den § 26, welcher dafür vorsorgt, daß im Falle solcher nachträglicher Schädigungen der Konzessionär — nach dem Grundsatz der Erfolgshaftung — verhalten werden kann, die erforderlichen Vorkehrungen zur Abwendung der schädlichen Folgen seines Wasserwerkes zu treffen oder — unter gewissen Voraussetzungen — auf seine Kosten an dem Werke die entsprechenden Änderungen vorzunehmen und daß er, wenn er zu solchen Änderungen mangels der gesetzlichen Voraussetzungen nicht verhalten werden kann, für allen Schaden aufzukommen hat, so daß die Grundbesitzer nicht mehr genötigt sind, den Schaden, der aus derartigen Anlagen entsteht, selbst zu tragen.

Besonders verweise ich auf § 27 des Entwurfes. Ich habe früher hervorgehoben, daß schon bei Konzessionierung der Anlage dafür Vorsorge zu treffen ist, daß keine Verunreinigung des Wassers stattfindet. Es kann sich aber nachträglich doch eine Verunreinigung des Wassers ergeben. Heutzutage läßt sich dagegen nichts machen. Es handelt sich um ein erworbenes Recht des Konzessionärs, und derjenige, der durch eine derartige Verunreinigung geschädigt wird, muß dies ruhig hinnehmen. Der Entwurf aber nimmt auf solche Fälle Bedacht. Wenn eine nachträgliche Verunreinigung eintritt, wodurch öffentliche Interessen geschädigt oder ein Eingriff in fremde Rechte erfolgt, kann der Konzessionär von der Behörde jederzeit verhalten werden, die Verunreinigung des Wassers auf seine Kosten zu beheben. Es ist dies eine Bestimmung, welche den Interessen der Landwirtschaft, der Fischerei usw. im weitestgehenden Maße entspricht.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich noch einige Worte über die Konzessionsfristen sagen. Gegenwärtig liegt es ausschließlich im Ermessen der Behörden, ob sie die Konzession befristen will oder nicht. Die Regierung war der Meinung, daß dieser für den Einzelnen etwas prekäre Zustand verbessert werden soll in der Art, daß für motorische Anlagen eine Konzessionsfrist eingeführt wird, und zwar eine Frist von 60 Jahren für Private und eine solche von

90 Jahren für öffentliche Korporationen: für Gemeinden, für das Land und den Staat. Diese gesetzliche Bestimmung bezieht sich nicht auf rein landwirtschaftliche Anlagen, wie z. B. auf Bewässerungs- und Entwässerungsunternehmungen. Hier gilt der Grundsatz, daß sich die Konzession mit Rücksicht auf die besonderen, oft periodischen Funktionen der Anlagen zeitlich nicht beschränken läßt.

Die Regierung glaubt, hoher Landtag, dadurch, daß fixe Fristen für zu konzessionierende motorische Anlagen eingeführt werden, einerseits vom volkswirtschaftlichen Gesichtspunkte Rechnung zu tragen, da ja doch schließlich jedes Gefälle, welches vielleicht in nicht ganz vollständiger Weise ausgenützt wird, nach 60 Jahren wieder für die Allgemeinheit frei wird; andererseits hat der Einzelne einen Anhaltspunkt bezüglich der Dauer seines Rechtes, denn er weiß von vornherein — schon bei der Projektierung seiner Anlage — mit welcher Frist er zu rechnen hat. Es können nicht, wie dies vor Jahren geschehen ist, Konzessionen für so kurze Zeit gegeben werden, daß die Unternehmer hiemit eigentlich nichts anzufangen wissen, was einer Unterbindung unserer ganzen wasserwirtschaftlichen Entwicklung gleichkommt. Es sollen nun auch in dieser Richtung klare Verhältnisse geschaffen werden.

Ich möchte noch erwähnen, daß eine Beschränkung der materiellen Rechtskraft der Konzessionen auch insofern gegeben ist, als nach § 19 des Entwurfes die Abgabe von Wasser aus bestehenden Wasserbenutzungsanlagen bei periodischen Betriebsunterbrechungen dekretiert werden kann, und zwar zugunsten der Landwirtschaft. Das Wasser soll nicht ungenützt zu Tale fließen, vielmehr soll die freie Wassermenge den umliegenden landwirtschaftlichen Besitzungen zur Verfügung gestellt werden.

Ich habe mir schon wiederholt zu erwähnen erlaubt, daß im Entwürfe neben der Tendenz die möglichste Rechtssicherheit des Einzelnen herbeizuführen, auch ein zweiter Gesichtspunkt zur Geltung gelangt, das ist: eine möglichst vollständige Verwertung der Wasserkräfte zu bewirken. Dies geschieht hauptsächlich durch die §§ 87 und 88 und durch die Normen über die Expropriation.

Der Entwurf anerkennt im § 87, daß den öffentlichen Korporationen: dem Staate, dem Lande und den Gemeinden eine gewisse Vorzugsstellung gebühre. Nicht eine Reservierung in dem Sinne, daß gewisse Gefälle den öffentlichen Körperschaften auch dann vorbehalten werden sollen, wenn sie nicht ausgenützt werden; die t a t s ä c h l i c h e Ausnützung ist oberstes Prinzip. Aber dem Staate, dem Lande und den Gemeinden wird eine gewisse Vorzugsstellung gewährt. Nach § 87 tritt bezüglich einzelner öffentlicher Gewässerstrecken, wenn ein Privater ein Konzessionsgesuch überreicht, Unterbrechung des Verfahrens ein; die erwähnten Korporationen können innerhalb zweier Monate es sich überlegen, ob sie ein Projekt anmelden wollen, und haben dann weitere sechs Monate Zeit zur Ausarbeitung und Einbringung desselben. Tun sie es, so wird in der Regel ihr Projekt

im Konkurrenzverfahren obsiegen, weil die höhere volkswirtschaftliche Bedeutung entscheidet.

§ 88 sorgt wieder dafür, daß, wenn eine projektierte Anlage das betreffende Gefälle in erheblich unvollständiger Weise ausgenützt würde, wenn es sich also um einen Raubbau handelt, das Projekt zur allgemeinsten Kenntnis gebracht werde. Es tritt eine Hemmung des Verfahrens ein; während dieser Zeit können andere, eventuell bessere und volkswirtschaftlich mehr zu berücksichtigende Konkurrenzprojekte auf den Plan treten, um sodann das weniger geeignete Projekt aus dem Felde zu schlagen. Es handelt sich somit auch hier um das Bestreben, eine möglichst rationelle und möglichst vollständige Verwertung der Wasserkraft herbeizuführen.

Dem gleichen Prinzipie dienen die Expropriationsnormen. Sie weichen vom geltenden Rechte nur in einem Punkte ab. Der § 46, welcher von der Öffentlichkeitserklärung von Privatgewässern spricht, bedeutet im Wesen keine Neuerung. Wir haben schon jetzt eine analoge Bestimmung im § 6 des geltenden Wasserrechtsgesetzes. Auch jetzt können Privatgewässer als öffentlich erklärt werden. § 46 des Entwurfes hält dieses Prinzip aufrecht, allerdings unter Ausdehnung desselben auf Privatseen.

Ebenso wird der gegenwärtig geltende Grundsatz aufrecht erhalten, daß Grund und Boden zugunsten von Wasserbenutzungsanlagen nicht expropriert werden kann; es können zwangsweise nur Zugangs- und Leitungsservituten bestellt werden. Auch § 50 bedeutet also — abgesehen von redaktionellen Änderungen im wesentlichen — die Aufrechterhaltung des bisherigen Zustandes.

Etwas Neues enthält der § 53, welcher es ermöglicht, daß zugunsten neuer motorischer Wasseranlagen, die an sich und relativ eine höhere volkswirtschaftliche Bedeutung haben, bestehende Wasser-nutzungsrechte expropriert werden können. Dadurch soll dem Übelstande abgeholfen werden, der heute häufig vorkommt, daß nämlich durch den Bestand kleiner Anlagen die Herstellung großer, volkswirtschaftlich bedeutender Werke behindert wird. Hier soll nun Abhilfe geschaffen werden im Interesse der allgemeinen volkswirtschaftlichen Interessen.

Ich möchte hiezu bemerken, daß auch schon nach dem zur Förderung der Landeskultur erlassenen Reichsgesetze vom 30. Juni 1884, R. G. Bl. Nr. 116, derartige Expropriationen eintreten können, allerdings nur zugunsten der Landwirtschaft. Dieses Prinzip wird nun auf andere, nicht landwirtschaftliche Anlagen ausgedehnt. Hiebei wird — im § 54 — auch die Möglichkeit einer Leistung der Entschädigung in Kraft geschaffen.

In bezug auf die Pflege der Gewässer und auf die Wassergenossenschaften will ich den hohen Landtag nicht durch weitere Ausführungen ermüden. Hier sind im großen und ganzen nur redaktionelle Änderungen durchgeführt worden; die Prinzipien ändern sich nicht. Dasselbe könnte ich vom Verfahren sagen, insoweit ich dasselbe nicht bereits in den Kreis meiner Erörterungen einbezogen habe. Nur darauf

möchte ich noch hinweisen, daß § 92 eine neue Anordnung insoferne enthält, als hier vorgeschrieben ist, daß zur kommissionellen Verhandlung über ein Konzessionsgesuch jedesmal der Landesausschuß einzuladen ist und daß ebenso die Landwirtschaftsgesellschaft und die Handels- und Gewerbekammer eingeladen werden müssen, welche letztere aber an der Verhandlung nur mit beratender Stimme teilnehmen.

Dem Landesausschusse ist auch noch nach § 110 das Rekursrecht gegen Entscheidungen der Wasserrechtsbehörden eingeräumt.

Desgleichen ist dem Landesausschusse noch in einer ganzen Reihe von anderen Paragraphen, die ich hier nicht aufzählen will, eine entsprechende Ingerenz auf die behördliche Entscheidung behufs Wahrung der Landesinteressen eingeräumt.

Hoher Landtag! Ich mußte mich bei meinen Ausführungen auf die Erörterung des wichtigsten Inhaltes der Vorlage beschränken, stehe aber, wenn weitere Aufklärungen gewünscht werden, gerne zur Verfügung.

Zum Schlusse möchte ich die Bitte aussprechen, der hohe Landtag möge den vorliegenden Gesetzentwurf genehmigen. Ich glaube und hoffe, daß das Gesetz diesem schönen und so rasch sich entwickelnden Lande zum Segen und zum Vorteil gereichen wird. (Splošno odobravanje cele zbornice. — Allgemeiner Beifall des ganzen Hauses.)

Landeshauptmann:

Ich danke dem geehrten Herrn Redner im Namen des Landtages für das lichtvolle Exposé.

Besedo ima sedaj prvi oglašeni kontra-govornik gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica!

Morebiti ne bo dobila naglica, s katero je našel predmetni zakonski načrt svojo pot v plenum te zbornice, pri vseh članih zbornice simpatičnega odmeva. Uvaževanja vreden je sicer razlog vljudnosti nasproti gospodom zastopnikom visokega poljedelskega ministrstva, iz katerega se je častiti gospod deželni glavar odločil, da takoj na dnevni red današnje seje postavi razpravo o predmetnem načrtu zakona, a na drugi strani, častita gospoda, je pa ne samo pravica, temveč tudi dolžnost posameznih članov te zbornice, zahtevati, da se jim da prilika informirati se o debatah, sklepih in ukrepah upravnega odseka. Snoči na večer je upravni odsek zaključil svoja posvetovanja in danes v zgodnji uri zjutraj imamo že v plenumu sklepati o tem načrtu. Proti takemu postopanju moram primerno ugovarjati, ker mislim, da imajo pravico tudi pristaši Narodno-napredne stranke, da se podrobno informirajo o posvetovanjih odsekovih, katera možnost jim je pa s tem postopanjem povsem odvzeta.

Visoka zbornica, posloviti se hočem od starega vodopravnega zakona. Ta vodopravni zakon po svoji kodifikaciji ni bil eden najslabših avstrijskih zako-

nov. To je poudarjal tudi častiti gospod referent in gospod zastopnik poljedelskega ministrstva, gospoda moja, znano pa utegne tudi biti to, da je dosedanji naš vodopravni zakon služil tudi inozemskim kodifikacijam v gotovih delih, v gotovih tvarinah za vzor. Značilno je, da se je v Avstriji našla korporacija in to je bila — ne izdajem s tem nobene tajnosti — trgovska zbornica Predarelska, katera je izrekla, da pravzaprav ne čuti bogve kako velike potrebe po noveliranju, po reformiranju vodopravnega zakona, v kolikor se tiče materijelne vsebine tega zakona, pač pa pravi, da je absolutno potrebno noveliranje zakona glede prakse v postopanju upravnih, administrativnih oblasti tičočega se vodopravnih zadev. Častita gospoda, kdor je kdaj imel priliko se pečati s kakim vodopravnim predmetom, s kako četudi malo vodopravno koncesijo, bo vsak vedel, kako križevno pot je imel obrtnik, podjetnik prestati, predno je prišel do zaželjenega uspeha, in takrat, ko je prišel do zaželjenega uspeha na papirju, do koncesije, so seveda njegovi načrti že lahko zastareli, postali obsoletni, in drugega uspeha končno ni imel kakor ogromnih izdatkov. V tem pogledu se torej pridružujem mnenju Predarelske trgovske zbornice, da je postopanje administrativnih oblasti po določitih dosedanjega vodopravnega zakona bilo povsem pomankljivo in napačno. Ne morem se pa v ostalem pridružiti mnenju te korporacije. Zakon, ki je danes dosegel starost nad 40 let, se spričo starosti drugih državnih zakonov ne more imenovati bogve kako star. Starost občnega državljankega zakona, starost kazenskega zakona je še vse častitlivejša starost, ali, častita gospoda, življenje v tehničnem in gospodarskem oziru pulzira tako hitro, da je doba štiridesetih let naravnost velikanska doba, če pomislimo, da sta se gospodarstvo in tehnika v tej dobi v eminentni meri spreminila. Kar danes smatramo kot lahko izvršljivo, reguliranje in izrabo vodnih moči, hidroelektrične centralne naprave itd., na to zakonodajalec pred 40 do 50 leti ni mislil v tej meri, kakor danes obstoji faktična potreba. Remedura zakona je torej v upravnem, materijelnem in formalnem oziru brez dvoma potrebna. Ta načrt, častita gospoda, je, kakor se je dosedaj poudarjalo z dveh strani, sad dolgotrajnih kompromisnih pogajanj med industriji in agrarci. Da je temu tako, se vidi v načrtu samem. Na eni strani odkrito priznam protežiranje industrije saj nasproti staremu vodopravnemu zakonu, na drugi strani pa vidim v načrtu seveda tudi protežiranje agrarskih interesov. Skoraj bi rekel, da je ta zakonski načrt v gotovem pogledu za rešitev našel pravo srednjo pot, ampak seveda tega ne bomo nikdar dosegli, da bi bodisi industrijec, bodisi poljedelec, agrarec rekel, da je s tem načrtom dosežen njegov ideal. In kakor se agrarci pritožujete zoper nekatere določbe, ima razloge tudi industrija, obrt, da se pritožuje zoper posamezne določbe tega zakona. So pa splošno v načrtu dobrote, katerih ne moreta prezreti niti industrijec, niti agrarec. Pravna nesigurnost je po dosedanjem vodopravnem zakonu brez dvoma v marsikaterem oziru obstojala. Tu se je danes omenilo eno vprašanje, vprašanje glede nadanje

vode. Ne vem, če je ta izraz „nadanja voda“ povsem srečen (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Grundwasser“), skoraj se mi zdi izraz „podtalna“ voda umestnejši. Torej ta podtalna, ali kakor jo imenuje načrt, nadanja voda je bila dosedaj glede svoje kvalifikacije, čigava lastnina je, kdo je upravičen jo izrabiti, v precej dvomljivih odnošajih. Zakon sam striktnih in pozitivnih določil o upravičenosti do uporabe te podtalne vode ni vseboval, praksa pa je bila navezana na judikaturu upravnega sodišča in to pa je častiti zbornici znano, da tudi upravno sodišče ne razsoja v enakih slučajih vedno povsem dosledno in enako. Torej judikatura upravnega sodišča je bila labilna, postopanje oblasti je bilo labilno. To so bili odnošaji, v katerih je dosedaj živel posestnik sveta, pod katerim se je nahajala taka podtalna voda. Sedaj se v zakonskem načrtu (§ 3) natančno določa princip, da ima podtalna voda postati lastnina zemljiškega lastnika, in to je brez dvoma dobrota zakona. Ravnotako dobrota je sigurnost glede omejitve koncesije. Zakon natančno določa, da je koncesijo omejiti na gotovo vodno napravo ali zemljišče in le v enem slučaju na osebo. Ravnotako je sigurnost potrebna glede dobe koncesije. Glede koncesijske dobe, pri tem seveda razločuje zakon nekoliko med privatnim in korporacijskim podjetnikom, kakor deželo, državo in občinami, in tu je seveda privatno podjetje nekoliko prišlo v ozadje; kmetijstvo se pa brez dvoma proti določilom glede koncesijske dobe ne more pritožiti. Po § 24. se namreč — to bošče gospodje priznali — lahko da za kmetijske namene časovno neomejena koncesijska doba, katere pa ni deležna, recimo, industrija. Industrija sama dobi koncesijo kvečjem za 60 let, dočim jo dobi država, dežela in občine do 90 let. Jaz sem mnenja, da je to zapostavljenje industrije kolikor toliko krivično, če ne v drugem pogledu, pa vsaj v tem pogledu, da bi se po mojem mnenju industriji ravnotako morala priznati 90letna koncesijska doba vsaj v onih slučajih, ko se naprej ve, da ni mogoče računati, da se bo podjetje v 60 letih amortiziralo. Ne rečem, da ne bi se koncesijska doba smela omejiti na 60 let v slučaju, kadar podjetnik lahko kalkulira, da se bo v 60 letih dosegla amortizacija podjetja, ampak so pa slučajji, ko podjetnik lahko dokaže, da v 60letni dobi ne bo mogel doseči amortizacije, in za take slučajje je krivica, katera se ne da opravičiti, da je privatno podjetje omejeno samo na 60letno koncesijsko dobo, dočim je deželi, državi in občinam priznana 90letna doba tudi tedaj, kadar je pričakovati amortizacija podjetja tudi v prejšnjem času.

Dobro lastnost zakona je za industrijo videti tudi v določitih glede eksproprijacije, ampak o tem pridem še pozneje v specialni debati do besede. Bojim se samo, da se bo pri tem določilo imela veliko pritoževati mala obrt.

Druga stvar, ki jo moram odobravati na tem zakonu, je zaščitavanje udeleženih korporacij. Poudarjalo se je že od strani gospoda referenta, da se bo pri podeljevanju koncesij, pri razlastitvah, konkurenčnih projektih odslej naprej po predležčem zakonskem načrtu (§§ 92., 104.) moral zaslišati deželni

odbor pa tudi druge korporacije, kot deželni kulturni svet — pri nas kmetijska družba — in tudi trgovska in obrtna zbornica. Dosedaj trgovska in obrtna zbornica prednosti takega zakonitega zagotovila, da jo je pri podeljevanju koncesij, razlastitvah, konkurenčnih projektih zaslišati, ni imela, in to je brez dvoma že korist za trgovino in obrt, kakor je korist za deželo samo, da se o vseh načrtih, na podlagi katerih se bodo dovoljevale koncesije, zasliši deželni zbor. Torej to so brez dvoma dobrote zakona, dobrote, katere mora vsak pripoznati. Nekaj drugega pa je, česar s svojega stališča ne bi mogel popolnoma odobravati v predloženem zakonskem načrtu. Imel sem že v upravnem odseku priliko, opozoriti na to okolnost, ampak videl sem, da je večina članov stala na strani določil, kakor jih vsebuje predležeči načrt, navzlic pomislekom, ki bi jih utegnil posamezni član naglašati v zbornici. Velik pomislek imam, častita gospoda, proti podelitvi prednosti, absolutne in brezpogojne prednosti v gotovih primerih državi, deželi in občinam. Ta prednost državi, deželi in občinam je podana — ne glede na koncesijsko dobo po § 24. — v visoki meri, to morate gospodje priznati, glede eksplorijacije (§ 50.).

Nisem nasproten temu, to poudarjam, da se me ne bo napačno razumelo, da imajo država, dežela ali tudi občine v gotovih primerih nekako prednost, mislim pa, da bi bilo pametno, to prednost omejiti na občekoristne in dobrodelne naprave in podjetja, ne gre pa s to prednostjo dati malim občinam in deželi možnosti in priliko za vse mogoče špekulacije. Jaz mislim, gospoda moja, da se bo s to prednostjo deželo in občine zapeljevalo v špekulativna podjetja, katerih ne bi izvršile, če ne bi imele te prednosti pri vsakem načrtu. Če pride privatnik s primernim načrtom, ga lahko vsaka občina, ki ima iste namene, potisne v kot. Če bi občina prišla s kako dobrodelno napravo, ki ima občekoristne tendence, potem jaz ne bi imel nobenega pomisleka, če se ji da primerna prednost. Da bi se pa tem korporacijam dajala prednost pri zgolj pridobitnih, špekulativnih podjetjih, proti temu imam pa velike pomisleke. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Naprave, ki jih napravi dežela, so vse dobrodelne in občekoristne!“) To, častiti gospod dr. Lampe, zna pokazati praksa. Mislim, da bi bilo kvarno, če bi občine in deželo zapeljevali v taka riskantna podjetja. Takozvana Mariazeller Elektrizitätswerke na Nižjeavstrijskem so gospodarsko povsem na tleh. To je torej ena prilika, kjer je tako deželno pridobitno podjetje popolnoma zavrženo, nečem rabiti izraza falitno ali bankerotno. Pri teh nižjeavstrijskih „Mariazeller Elektrizitätswerke“ niso morda krive kake nesreče ali nepoštenosti tega poloma, ampak slabo gospodarstvo, in bojim se, da bo tudi v naši deželi mogoče doseči prav veliko takih slabih gospodarskih uspehov, če bodo občine z vso živahnostjo sledile Vašemu uspehu pri deželni upravi.

Dalje se lahko pritožujemo za obrt in za industrijo radi zapostavljenja proti kmetijstvu. To je seveda težko vprašanje. Pravite, da je pravično spričo agrarnega značaja dežele, da se dajo agrarcem take prednosti, na primer pri podelitvi koncesij in v dru-

gih ozirih. To je vse jako lepo. Ampak na drugi strani pa ne smete zahtevati, da bi industrijalec in obrtnik pozdravljala ta vodopravni zakon z tisto vnmom, kakor bi ga lahko, če bi zakonski načrt ne vseboval takih prednosti za agrarce. Ta princip, da jati prednost kmetijstvu, je šel celo tako daleč, da je zapostavljena celo mala obrt, tudi v tistih slučajih, ko bi se mali obrti lahko dala prilika do razvoja. Vzemimo n. pr. § 10. Paragraf 10. se peča z uporabo nadanje — podtalne vode. Torej po tem paragrafu, odstavek 2., je poljedelcu prepuščena uporaba vode ter mu je dovoljeno odpreti in rabiti podtalno vodo za hišne in gospodarske potrebe brez vsakega dovoljenja politične oblasti. Častita gospoda, jaz ne najdem nobenega vzroka, zakaj bi se zemljiškim posestnikom ne dajale iste pravice tudi za njihove male obrtne in industrijske namene. Če je dovoljeno lastniku odpreti in rabiti podtalno vodo zgolj za kmetijske namene brez dovoljenja politične oblasti, ne vem zakaj naj bi se jim to ne dovolilo v isti omejeni meri tudi za njegove domače obrtne in industrijske namene. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Saj lahko dobi dovoljenje politične oblasti!“) Pač sme brez dovoljenja politične oblasti rabiti to podtalno vodo tudi v svoje obrtne in industrijske namene, ampak z omejitvijo: v kolikor se to zgodi brez gonil z elementarno silo in ne z artezičnimi vodnjaki. Seveda bo lahko prosil za dovolitev, ampak to je že omejitev. Če se dovoli v poljedelske namene raba te vode brez te omejitve, jaz ne vem zakaj bi ne bila malemu obrtniku dovoljena raba podtalne vode na njegovem posestvu tudi za njegove obrtne namene brez te omejitve.

Častita gospoda, nevarne določbe, bi rekel neprijetne določbe so one § 53. To je tista določba, ki govori, da bo lahko veliki podjetnik, industrijalec, velik obrtnik, tedaj tudi država, dežela ali občina, ki rabi več motornih sil, da bodo ti lahko razlastili malega obrtnika. To je za malega obrtnika krivično, častita gospoda. Jaz se seveda zavarujem v tem trenutku proti vsakem očitaniu, da bi bila moja stranka ali jaz nasproti obrtnemu stanju. To očitanje je bilo v listih v zadnjem času, ampak jaz mislim, da je to očitanje krivično in ima zgolj demagogične namene, kajti narodnonapredna stranka, kateri imam čast pripadati, ni z ničimer pokazala, da je nasprotnica mali obrti, najmanj pa, da je zastopnica tujega, židovskega kapitalizma, ali da hoče domačine izpodriniti iz domače zemlje in omogočiti tujcem obstanek v naših krajih. Gospodje, le en korak narodnonapredne stranke v tej zbornici mi pokažite, ki bi mogel dokazati in opravičiti tako pisanje v javnosti. Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Pejte, pejte!“) Če je Vam toliko za malo obrt, častita gospoda, če Vam je torej toliko ležeče na njenem razvoju, tedaj bi bila Vaša prva dolžnost, da prvi vstanete in rečete: Mi zahtevamo, da se § 53. eliminira iz tega načrta. Toda iz ust častitega gospoda referenta dr. Lampeta se je slišalo vse prej kakor pa zahteva po eliminiranju § 53. To je tista določba, katera malemu obrtniku toliko škoduje.

Častita gospoda, seveda nas je gospod referent glede § 53. prav na kratko potolažil. On pravi, res je, da bode mali obrtnik lahko ekspropriiran na korist velikega obrtnika, toda mali obrtnik bo zadovoljen, ker bo lahko tudi ekspropriiran na korist dežele. Seveda, če pride dežela kot podjetnik, tedaj dežela malega obrtnika lahko tudi iz kože dene, tedaj se deželi mali obrtnik prav nič ne smili, smili se ji samo takrat, kadar pride kak privatni podjetnik. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Katerega smo pa že djali iz kože!“ — Klici v sredi — Rufe im Zentrum: „Kobal v Idriji!“ — Živahna veselost in medklici na levi. — Lebhaftes Heiterkeit und Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvonj — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, da se gospoda govornika ne moti!

Poslanec dr. Novak

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospod poročevalec pravi, saj utegne potem mali obrtnik dobiti kompenzacija za to nesrečo, ki mu utegne nastati, in sicer pravi, da bo dežela imela v svoji moči in v svoji dispoziciji mogočne motorične sile, katere bo potem oddajala tudi malemu obrtniku po nizki ceni.

Častiti gospodje, če bo dežela te svoje motorične sile prav poceni oddajala malemu obrtniku, bo imela izgubo, če jih bo pa oddajala drago, bo pa zopet mali obrtnik revež pri teh napravah. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Ni za pomagati!“) Nimam pa namena, častiti gospodje, odklanjati to vladno predlogo kot celoto, ker sem glasoval že v upravnem odseku za prehod v špeciialno debato in temu postopanju v upravnem odseku dosledno bomo, jaz, oziroma moji somišljeniki, tudi danes glasovali za prehod v nadrobno razpravo, ker stojimo namreč na stališču, da je ta vodopravni zakonski načrt uspeh dolgotrajnih kompromisnih pogajanj, in da nudi priznanja vredne dobrote za industrijo in obrt, kakor tudi nudi take dobrote za kmetijstvo; ker je „boljše“ vedno sovražnik „dobrega“, menim, če odklonimo ta načrt, ne utegnemo tako kmalu priti do reforme vodnega zakona in zato mislim, da sem upravičen izjaviti tudi v imenu svoje stranke, da bomo glasovali za prehod v špeciialno debato, tekom katere stavim več spreminjivalnih predlogov. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Na vrsto pride sedaj, ker ni dosedaj še oglašen noben progovornik, drugi kontragovornik, gospod poslanec Gallé.

Abgeordneter Gallé:

Sehr geehrte Herren!

Die Regierungsvorlage, betreffend das Wasserrechtsgesetz, ist nach Anhörung der verschiedenen

Interessensphären zustande gekommen und ist es gewiß, daß die Regierung sich die größte Mühe gab, die Gegensätze nach Möglichkeit auszugleichen und jedem Einzelnen gerecht zu werden. Ich habe die Ehre, einer Partei anzugehören, deren Aufgabe es ist, in erster Linie die agrarischen Interessen zu vertreten. Ich möchte jedoch gleich bemerken, daß wir der Industrie sehr freundlich entgegenstehen, daß wir die hohe Bedeutung der Industrie für das Land durchaus nicht verkennen. Wir freuen uns darüber, daß die Industrie in der neuen Vorlage so manchen Wunsch erfüllt findet, wenn auch natürlich nicht allen ihren Wünschen Rechnung getragen werden konnte.

Vor allem bedauere ich, daß es nicht möglich war, in das Gesetz eine Bestimmung wegen der Fernleitungen aufzunehmen. Das ist ganz natürlich, da man in dieses Gesetz doch nicht Bestimmungen bezüglich der Enteignung nur für solche Fernleitungen von Elektrizität, die durch Wasserkraft erzeugt wird, aufnehmen konnte und es noch weniger angeht, in dieses Gesetz Bestimmungen über Fernleitungen von Elektrizität überhaupt aufzunehmen, da Elektrizität ja nicht nur durch Wasserkraft, sondern auch durch andere motorische Kräfte erzeugt werden kann.

(Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg prevzame predsedstvo. — Landeshauptmannstellvertreter Freiherr von Liechtenberg übernimmt den Vorsitz.)

Die agrarischen Forderungen und die agrarischen Interessen sind — ich muß das leider behaupten — bei dieser Gesetzesvorlage sehr schlecht weggekommen und es sind Bestimmungen darin, die geradezu gefährlich sind.

Ich würde da auf Artikel IX des Einführungsgesetzes verweisen, in welchem der Regierung das Recht eingeräumt wird, im Einverständnis mit dem Landesausschusse in Verordnungswege Vorschriften über die Anlage, Erhaltung, Benützung, ja sogar über die Auflassung von Teichen zu treffen.

Dann der § 46! Nach § 46 hat die Regierung im Einvernehmen mit dem Landesausschusse das Recht, Privatgewässer zu expropriieren.

Ja, meine Herren, man könnte da vielleicht sagen: Warum sollte dann für die Industrie nicht expropriiert werden können? Es wird doch auch für Eisenbahnen und Straßen expropriert! Auf diese Einwendung bekommt man die Antwort, das sei doch eine ganz andere Sache; Expropriationen bei Straßen und Eisenbahnen seien im allgemeinen Interesse, hingegen bei der Industrie doch nur im Interesse des Einzelnen.

Meine Herren! Der Begriff des Eigentums wird durch solche Maßnahmen ganz verwirrt. Wenn die Gesetzgebung auf diesem Wege fortschreitet, so liegt die Befürchtung nahe, daß man schließlich den Begriff Eigentum überhaupt ganz wird entbehren müssen.

Dann möchte ich hinweisen auf die Paragraphen 53 und 54. Die Paragraphen 53 und 54 befassen sich mit der Enteignung schon bestehender Wasserrechte.

Meine Herren! Da wir uns als Vertreter der Grundbesitzer im allgemeinen der Interessen auch der kleinen Grundbesitzer im besonderen annehmen, so muß ich sagen, daß diese Paragraphen ein furchtbarer Schlag sind für jene kleinen Mühlen- und Sägebesitzer, die in den Alpenländern an Bächen und Gewässern ihr Leben fristen. Sie haben dort ihren Grundbesitz und dabei eine Mühle oder Säge und leben davon. Nun kommt jemand daher und legt ein Projekt vor, und der kleine Besitzer wird expropriert.

Es steht ihm ja nach den Bestimmungen des § 53 das Recht zu, ein Gegenprojekt einzureichen, und wenn die wirtschaftliche Bedeutung seiner Anlage nicht viel geringer ist als sie dem vom Fremden vorgelegten Projekte zukommt, so wird ihm ja die Ausführung seines Projektes bewilligt. Ja, meine Herren, ich frage da die Herren Vertreter der Bauernpartei, wie viele von diesen kleinen Leuten in der Lage sind, solche Projekte überhaupt ausarbeiten zu lassen! Noch viel weniger wird es Leute geben, welche in der Lage sind, solche Projekte ausführen zu lassen. Der Betreffende wird also in den meisten Fällen dem Fremden weichen müssen.

Und dann steht im § 54 die Bestimmung, daß der Enteignete mit Geld abgelöst wird, und nur im Falle, wenn er sich mit dem Enteigner einigt, auch in Kraft. Es steht also im Belieben des Enteigners, ob er Kraft oder Geld geben will. Bekommt der Besitzer Geld, so ist er ein ruiniertes Mann; er ist darauf angewiesen, Fabrikarbeiter zu werden, vielleicht in der Fabrik, die erbaut worden ist dort, wo er früher seine Wasserrechte ausgeübt hat. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Eger: „Sehr richtig!“)

Schließlich möchte ich noch die Vorlage in bezug auf die Fischzucht besprechen.

Die wirtschaftliche Bedeutung der Fischzucht kann wohl nicht in Abrede gestellt werden; wird doch ihr Ertrag schon jetzt auf 70.000 K gerechnet und wenn die Bewirtschaftung der Fischwässer intensiver und rationeller betrieben würde, könnte dieser Ertrag auch verdreifacht werden.

Die Fischereiiinteressenten haben auf das Wasserrechtsgesetz eine Hoffnung gesetzt; sie haben gehofft, daß ihnen durch dasselbe die Grundlage für einen Aufschwung wird gelegt werden. Diese Hoffnung ist leider zerstört worden, denn die Regierung steht auf dem Standpunkte, daß Fischereirechte keine Wasserbenützungrechte sind. Aus diesem Grunde geht schon hervor, daß in dieser Vorlage die Fischereirechte sehr schlecht weggekommen sind.

In dem Sinne, in welchem ich meine Bedenken geäußert habe, werde ich mir erlauben, in der Spezialdebatte namens meiner Erlassenen Abänderungsanträge zur Vorlage zu stellen.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Zum Worte hat sich noch gemeldet, und zwar „pro“, der Herr Abgeordnete Povše.

Poslanec Povše:

Visoka zbornica!

Zavedam se s svojimi tovariši, ki zastopajo naše kmetsko ljudstvo, velike odgovornosti v tem trenutku, ko razpravljamo o tem velevažnem vodopravnem zakonu. Mi bi radi, kakor je to omenil gospod predgovornik, da bi bilo v prilog kmetijstva, v varstvo kmetijstva v tem zakonu marsikaj bolj precizno izrečeno, ampak zakon, ki je nastal na poti kompromisa, se mora ozirati na vse sloje in torej ne more biti samo enostranski in to je tudi vzrok, da smo se zanj zedinili, ker smo vpoštevali važnost tega zakona za povzdigo veleobrta v naši domovini, to kaže, da imamo mi zdrav razum, da vemo ceniti važnost industrije, da pa obenem varujemo tudi svoje stare pravice. (Poslanec — Abgeordneter dr. Jarc: „Stara pravda!“)

Gospoda moja, govorim lahko kot progovornik, saj prvi kontragovornik je govoril večinoma pravzaprav za zakon, oziroma je poudarjal, da zakon vsebuje še preveč vrlin, osobiti za kmetijstvo. Gospoda dr. Novaka bi pač prosil, da bi bil opustil tisto očitjanje, zakaj imej dežela prednost pred privatnimi podjetji. Gospod doktor kot zastopnik Narodno-napredne stranke vedno vprašuje, ali govori skušnja v prilog tujemu podjetju. Med nami Slovenci je malokdo, ki bi mogel snovati veliko podjetje, in skušnjo imamo kot domoljubni možje, da deželni zbor edini more to storiti, in da imej deželni zbor v rokah velike vodne sile, kajti v tej zbornici bo vsak mož ene ali druge narodnosti čuval nad tem, da bo dežela obvarovana v svojih pravicah.

Preidem torej k svoji nalogi, katero so mi dali moji tovariši kmetski poslanci. Ne govorim torej v svojem lastnem, ampak v imenu tovarišev, zastopnikov kmetskega stanu. Rekel sem, da se uklonimo velepomembnemu namenu tega zakona, ki naj omogoči, da se bodo v naši domovini izkoriščale v obilni meri naše vodne sile v prid zdravemu napredku v deželi. Saj smo tudi mi kmetovalci toliko naprednega naziranja, da vemo, da je procvitajoča industrija najboljši odjemalec kmeta, in da ljubimo svoj dom.

Če je gospod kontragovornik mislil, da je zakon preveč naklonjen kmetskimi interesom, moram reči, da temu ni tako, in v svojem govoru bom navedel, kaj je težko z apelom na slavno vladu, naj ona naredbenim potom pazi na to, da se bo politična oblast zavedala svoje dolžnosti in da bo branila v prvi vrsti pravice, ki pridejo v korist kmetijstvu, ki je upravičeno zahtevati svojo staro pravdo v tej krasni domovini. (Živahno pritrdjevanje in ploskanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung und Händeklatschen links.)

Zahtevati pa moramo v naredbi osobito strogo, da se drži načela, izraženega v § 3. novega vodopravnega

nega zakona, to je glede vprašanja, komu pripada podtalna ali nadanja voda. To ni samo beseda, ki se vrže v svet, ampak mi smo dolžni in upravičeni, da varujemo svoje lastne interese in zato zahtevamo, da bodi za to v zakonu skrbjeno. Posebno markanten in evidenten dokaz za to, kako treba paziti na podtalno vodo, najdete ravno v ljubljanski okolici. Pojdite v Savlje, na Ježico, v Zadobrovo, obč. D. M. v Polju, in čujte, kaj se je tam zgodilo. Najprej je prišla ljubljanska občina in je zgradila svoj vodovod. Pri tem delu sem jaz sodeloval kot občinski svetnik. Potem je pa prišla vlada in je v prilog kmetijstvu uravnala Savo. Uravnava se je dobro posrečila, Sava je zelo pronicala in vsled tega se je na stotine vodohranov in vodnjakov popolnoma posušilo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Saj so dobili vodovod!“)

Prosim, gospod doktor, posređoval sem pri bivšem gospodu županu Hribarju, v ministrstvu sem pa odločno zahteval in rekel, da je negova sveta dolžnost, da pripomore tem kmetom do vodovoda, in to se je tudi zgodilo. Kako pa pridejo ti ubogi kmetje, ki so doprinesli toliko žrtev, nekateri do 1000 gold., da so si preskrbeli potrebno vodo, do tega, da bi morali sedaj trpeti škodo vsled tujih podjetij. Toda ti ljudje niso tožili in tarnali, ampak so si pomagali s tem, da so poglobljevali vodnjake. Ljudje so mi pripovedovali, kako težavno in nevarno je bilo to delo. Pogloblili so vodnjake tri do štiri metre, nekatere tudi še več, pa še niso prišli do podtalne vode in posledica tega je bila, da so morali vodo za kuho, pitje, napajanje živine itd. dovažati iz Save.

Pripomniti je treba, da ravno te vasi preskrbujejo za ljubljansko prebivalstvo mleko, in tu je prvi pogoj snažnost. Vsled tega je umevno, kako je bilo to dovažanje vode iz Save mučno in težavno, koliko dragocenega časa so zamudili ti ljudje in koliko stroškov so imeli, dokler niso prišli k meni ter mi potožili svoje težave. Jaz sem takoj rekel, da morajo tisti faktorji, ki so jim provzročili tako škodo, skrbeti tudi za odpomoč. Moj apel je našel sicer odmev, ljudje imajo sedaj vodovod, toda plačevati morajo zanj obresti, medtem ko tisoči in tisoči ležijo brez koristi zakopani v vodnjakih in tako so bili okoličani ljubljanski trajno oškodovani.

Iz tega torej vidite, gospoda moja, kako važno vprašanje je za kmetijstvo podtalna voda. Če greste proti D. M. v Polju v Zadobrovo, vidite, da so oni veliki mlini, ki so bili ustanovljeni na podlagi izobilice vode, danes skoraj popolnoma na suhem, in, gospodje, ti reveži še dosedaj niso dobili nobene odškodnine. Vprašam torej visoko zbornico, ali ni naša dolžnost, da povzdignemo svoj glas, da se respektira ta pravica posestnikov zemljišč, da se jim prizna pravica do podtalne vode.

Gospoda moja, preidem torej k zakonu samemu. Posebno važna sta za nas kmetovalce §§ 17. in 18., ki velevala, da mora politična oblast dati prednost tistemu javnemu podjetju, ki bolj ustreza javnim koristim. Gospoda moja, tudi mi smo tisti, ki čutimo v sebi pomen teh določb in zaradi tega z vso odloč-

nostjo pričakujemo od c. kr. vlade, da naredbenim potom vse potrebno ukrene v obrambo kmečke obrti. Gospoda moja, če je gospod predgovornik veleposestva nas apostrofiral, ali se zavedamo dalekosežnosti dotičnih določb, mu moram odgovoriti, da se jih mi ne samo zavedamo, ampak tudi računamo na to, da se nam naredbenim potom varujejo stare pravice. Hvala Bogu, da daje zakon pravico deželnemu odboru, da se sme v to vmešavati in izreči svojo besedo. Te besede naj veljajo visoki centralni vladi. Za nas kmetovalce so mali mlini, male žage, lesopilnice, male stope in druge take naprave mnogokrat jako velikega gospodarskega pomena, kajti, gospoda moja, nam ni vseeno, ako mora kmetič z velikim trudom pridelano žito, potrebno za napravo moke in drugih živil, voziti blizu ali daleč. Le pejte, gospoda moja, na kmete, ob času suše, ko kmetški mlini odpovedo, in boste videli, da morajo hoditi kmetje po dve, tri in štiri ure daleč ter iskati mlinov, ki jim zmeljejo njihovo žito. In ravnotako je lesopilnica ali žaga za nas velike važnosti. Vsak kmet potrebuje za svoje gospodarstvo deske in drugo in zaradi tega je jako mučno, če morajo vozniki zgubiti cel dan, da pripeljejo hlode na oddaljene žage in drugi dan zopet hoditi po deske. Dostikrat pa žagarji dotičnih hloedov tudi ne morejo takoj razžagati, ampak morejo čakati po cele tedne in tako se mnogokrat pripeti, da napravijo vozniki daljno pot popolnoma zastoj.

Za nas je torej to vprašanje velevažno in zato zahtevamo od vlade, da bo izvršilnim potom branila pravice kmečkega ljudstva, obračamo se pa tudi kot kmečki poslanci do deželnega odbora, da bo v vsakih takih slučajih branil pravice našega ljudstva. Od deželnega odbora, od svojega deželnega odbora to lahko pričakujemo, in smemo tudi pričakovati.

Istotako važen je za nas § 19. tega zakona, ki govori, da se poleg industrijalne porabe, če se more to zgoditi, ne da bi se prikrajšal obrat, omogoči izraba preostajajoče vode v gospodarske namene. Gospoda moja, to je nek beneficium, ki, kakor mislijo nasprotniki, osobito pa industrijaleci, predaleč sega v korist kmetijskih interesov. Gospoda moja, tukaj pač lahko rečem, če ne bodo c. kr. politične oblasti z vso strogostjo postopale v prvi vrsti v korist kmetških interesov, da bo poljedelstvo malo pridobilo, ker bo dotični podjetnik vedel vedno dokazati, da vso tisto vodo zase potrebuje. Torej bo v takih slučajih treba vedno zaslišati kmetijske eksperte kot izvedence, ki bodo vedeli preudariti, koliko vode potrebuje dotično industrijsko podjetje in koliko se je lahko odda za kmetijske namene.

Gospoda moja, koliko žrtvujeta država in dežela za povzdigo našega kmetijstva, za zboljšanje naše živinoreje. Mi vemo, koliko tisočakov našega denarja gre v inozemstvo za umetna gnojila in vendar, gospoda moja, se razteka nebroy voda po naši krasni domovini, ki se ne uporabljajo za nanakanje travnikov, če greste v milansko planjavo, vidite travnike, koder ljudje po sedemkrat do osemkrat na leto kosijo. Res, da se fekalije mesta milana uporabljajo za gnojenje travnikov, vendar je pa glavna stvar voda, katero

imajo napeljana, da v zadostni meri namakajo ondotne travnike. Koliko bi se bilo tudi pri nas lahko storilo za zboljšanje travnikov in vendar kako malo se je zgodilo v tem oziru od strani političnih oblastij. Kot strokovnjak v kmetijstvu lahko rečem, da je novi zakon veliko boljši od starega, kajti čeprav služi ta ali ona voda temu ali onemu industrijskemu podjetju, pa mora vendar biti dotične vode deležno tudi poljedelstvo.

Potem je važen za nas tudi § 26., ki govori o zastajanju vode. Gospoda moja, če greste po domovini kranjski ob cestah, bodisi državnih ali deželnih ali pa ob drugih prometnih silah, povsod vidite, da je nebroj travnikov zamočvirjenih. Tam, kjer stoji obrtna podjetja, so travniki večinoma tudi zamočvirjeni. Mi se uklonimo industriji, mi vemo, da mora obstojati tudi industrija in obrt, zahtevamo pa tudi, da se branijo naše pravice in koristi. In ravno ta paragraf, glede katerega pravijo lakomni veleindustrijalci, da jim nalaga preveč dolžnosti, nam daje marsikako tolažilo, da bo novi vodni zakon res služil v prid in korist poljedelstvu. Po starem zakonu se kmetovalci niso mogli braniti zoper škodo, provzročeno jim po industriji, po novem zakonu bo pa mogoče dokazati po strokovnjakih škodo, katero provzročajo poljedelstvu novi vodovodi, jezovi, kanali in druge naprave veleindustrijskih podjetij, in dotični posestniki bodo upravičeni zahtevati, da jim dotično podjetje povrne provzročeno škodo, ker ta paragraf vsebuje določilo, po katerem se more lastnika dotičnega podjetja prisiliti, da povrne škodo, oziroma se morejo na njegove stroške izvršiti naredbe, ki odpravijo zamakanje zemljišč prizadetim mejašem. Istotako bi pri tej priliki izrekel željo, jaz mislim, da si bo gospod deželni predsednik, oziroma njegov namestnik, ki tukaj sodeluje kot vladni komisar, to željo zapomnil, namreč željo, da se ne le naredbenim potem, ampak v izvršbi sploh skrbi za to, da se bodo takojimenovani vezirji večkrat pregledovali, ker se to sedaj le malokdaj zgodi, in če že deželna oblast pošlje nadzornika revidirat vezirje in napenjanje vode, se ta revizija le površno izvrši, in tako vsled tega nezakonitega zvišanja in napenjanja vode trpijo naša zemljišča, travniki in njive.

Nadalje je važen § 31., ki govori glede onesnaženja vode. Gospoda moja, gospod zastopnik veleposestva je že omenil velevažnost tega paragrafa, in če mirno zasledujemo besedilo tega paragrafa, vidimo, da ima novi zakon, osobito pa § 31., namen, kolikor mogoče strogo postopati glede onesnaženja vode po industrijskih podjetjih. To stremljenje novega vodnega zakona je razvidno tudi iz izjave, katero nam je podal danes gospod zastopnik poljedelskega ministrstva, sekcijski načelnik dr. Seidler.

Gospoda moja, vsem je gotovo še v dobrem spominu velika škoda, katero je napravila Vevška tovarna s svojimi strupenimi odpadki, ki jih je spustila v Ljubljano. Ves ribji zarod je umrl in na tisoče in tisoče mrtvih rib in ribic je plavalo proti Sv. Heleni in Kresnicam. Takrat smo storili mi kmetijski poslanci svojo dolžnost in smo vplivali na vlado, da je izdala odredbe, da se kaj takega več ne pripeti.

Sedaj bo pa po § 31. mogoče zabraniti tako onesnaženje vode, in kmetovalci bodo imeli pravico zahtevati od politične oblasti, da strogo pazi na to, da ne bo prej dovolila koncesije za tako industrijsko podjetje, dokler ne bo vse preskrbljeno glede onemogočenja onesnažbe vode po dotičnem podjetju. Gospoda moja, ko so se zbrali letos deželni kulturni sveti na Dunaju v posvetovanje, so tovariši s Češkega prinesli popolnoma črno vodo s seboj ter so nam pripovedovali, da so tamošnje vode tako onesnažene samo zaradi odpadkov iz tovaren. Človek bi si skoro ne mogel misliti, da je kaj takega mogoče, ki bi se o tem sam ne prepričal. Za nas kmetovalce so take tekoče vode silno važne, ker nebroj vasi zajema iz dotičnih rek in potokov vodo za kuhanje, pitje in napajanje živine. Zato je pa iz zdravstvenih ozirov treba gledati, da se bo § 31. z vso strogostjo izvrševal. (Živalno pritrjevanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung links.)

Važen je za nas nadalje § 41. tega zakona, ki veleva, kako naj se po uravnalnih delih pridobljeni svet uporablja. V tem oziru izražam odločno prošnjo in zahtevo kmetskega ljudstva, da se oziraj vlada pri tem vedno na ono odločbo paragrafa, ki veleva, da se pri uravnalnih delih pridobljeni svet prepusti mejašem. Besedilo novega zakona je v tem pogledu nekoliko strožje kakor pa starega zakona, vendar pa upajmo, da bo država kakor tudi dežela vedno vpoštevala, kolikvega pomena je za mejaša, ki ima zadaj morda 20 ali 30 johov sveta, ta po uravnavi kake reke pridobljeni svet. Pod bivšim deželnim predsednikom baronom Heinom se je dotični svet dajal v zakup, ljudje so pa potem zahajali na ta svet in so kradli, kar se je dalo odnesti. (Klici na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“) Zaraditega je pa za kmetovalca velevažno, da vlada prepusti mejašem ves utrpn svet, ko je trdno zarastel, in sicer proti primerni odškodnini, ki jo določijo domači cenilci. Kolike ne prilike včasih nastanejo zaradi takega sveta, Vam lahko pove tovariš Dimnik, ki ve iz lastne izkušnje, kake težave so imeli prizadeti posestniki ob Savi glede po uravnavi pridobljenega sveta, ki se jim je toliko časa zadrževal in ki bi ga bili v lastni režiji bolje uporabljali.

Gospoda moja, Vam je gotovo mar za povzdigo živinoreje, kajti to je najboljša rešitev vprašanja mesnega trga in aprovizacije mest in industrijskih centrov z dobrim in zdravim mesom po primernih cenah. Storite to, da dobi naš kmet več sveta za pridelavo krme, s čimer mu bo tudi omogočeno rediti več živine.

Potreben je § 50. kajti ta paragraf brani naše domove pred kako eventualno zlorabo v prid industrijskim podjetjem. Le v najskrajnejši sili, veli ta paragraf, naj se uporabljajo, če to drugače sploh ni mogoče, naši domovi, hiše, hlevi, vrtovi in dvorišča za napravo takih industrijskih naprav. Gospoda moja, to ni prenapetost, to je naša dobra pravica, s katero zahtevamo, da bodi mož kmetovalec prost na svojem domu. Le če absolutno ni mogoče drugače izpeljati take naprave, naj se uporablja ta zakon in

naj se uporabijo tudi kmečki domovi. Vedno naj se pa vlada drži pri tem načela, da brez potrebe ne gre na roko nobenemu podjetniku. Seveda bodo podjetniki vedno trdili, da imajo vsled tega škodo, toda na to se ne sme ozirati, če tudi ima podjetnik vsled tega, če gre mimo kakega kmečkega doma, morda kakih 100 gld. več stroškov. Gospoda moja, ne sme se pozabiti, da donša kmetovalcu v poljedelstvo vloženi kapital le borne procente, dočim pa donša industrialcem njihov investirani kapital po 10 in še več procentov. Zato pa mislim, da ima kmet vsaj pravico zahtevati, da se ga pusti neovirano gospodovati na njegovem domu in da se brez prave sile ne sili prepustiti svojega doma industrijskemu podjetju.

Nadalje pozdravljamo z našega kmečkega stališča § 55., ki daje predprave do voda občinam. Tega v starem zakonu ni bilo. Naše občine, gospoda moja, to lahko s ponosom trdimo, so, kakor morda malo občin v naši širni Avstriji, zelo dovezetne za zdrav napredek. Naše občine, osobito boljše, mestne občine se zelo zanimajo za industrijske naprave, s katerimi bi si zboljšale svoje dohodke. Zato je pa tudi popolnoma pravilno, da imajo občine prednost do vodnih sil, ki jim omogočajo taka podjetja. Važno je za nas določilo osobito člena V. izvršilne naredbe, kjer se določa, kako se mora ravnati glede starih pravic. Ako bi politične oblasti strogo postopale, je velika nevarnost, da bi marsikateri kmet, ki je pred 30. ali 40. leti napravil stope, mlin ali žago, ne mogel skazati svoje lastninske pravice do te naprave in to vsled pomanjkanja natančne vodne knjige. Z veseljem konstatujem, da je gospod vladni svetnik vitez Laschan poudarjal v upravnem odseku, da se je v kranjski deželi naredbenim potom vpisalo mnogo takih naprav, mlinov in žag v takoimenovano vodno knjigo, in jaz le želim, da bodo tudi takrat, ko se bo šlo za stalno ureditev vodne knjige v kranjski deželi, postopale javne oblasti tako pravično in blagohotno, kakor doslej in da ne bodo zaraditega, ker ni vodna knjiga v redu, delale sitnosti in težav. Nismo mi krivi, da so nastale take neurejene razmere, kajti treba je pomisliti samo to, kakšna je bila uprava v naši domovini pred 20. ali 30. leti. Nihče se ni brigal za dobro vodno knjigo, nihče ni potrdil kmetu pismeno njegovih pravic in zato naj se naredbenim potom čuvajo in varujejo dobre, priposestovane pravice naših mlinarjev in žagarjev.

Še glede § 59. bi želel, da se v naredbi strogo določi, kako naj politične oblasti postopajo pri ekspropriaciji sveta za odkladanje materiala ali sploh deponea. Takrat naj se v prvi vrsti gleda na interese kmetovalca ne pa na interese podjetnika. Meni so iz mojega prejšnjega delovanja v deželnem odboru znani slučajji, da so podjetniki porabljali za odkladanje svojega materiala najlpše njive in travnike. Gospoda moja, to je veliko breme za našega kmeta. Naš kmet bo za odkladanje različnega materiala rad prepustil kak kamenit ali manj rodoviten svet, in gosposke naj pazijo na to, da se kmetom ne jemlje brez posebne potrebe najboljši svet, in naj se podjetnikom odkaže prostor za odkladanje materialij tam, kjer bo kmetu

manj v kvar, četudi bo moral podjetnik vsled tega dovažati material par 100 m dalje.

V najboljše naše pomirjenje, gospoda moja, pa nam more služiti eno dejstvo, in to je, da daje novi zakon predprave do uporabe vodnih sil deželi sploh. Že ko sem nekoliko ugovarjal nazorom prvega kontragovornika, sem poudarjal, kolike važnosti in kolikega ne le narodnogospodarskega, ampak tudi narodnega pomena je to, da ima dežela pravico do naših vodnih sil. Te naše vodne sile s skrbno in modro uporabo lahko ustvarijo lepe vire novih dohodkov, kajti tako kmetijstvo, kakor obrt, pa tudi ljubljanski hišniki novih velikih doklad ne morejo prevzeti, ampak je treba iskati novih virov za pokritje deželnih potrebščin. Jaz mislim, da v naši Avstriji vlada popoln zmisel za to nameravane naprave dežele Kranjske, in da bo vlada takrat, ko bo kranjska dežela prišla s posebnimi tarifi za uporabo vodnih sil, tistemu zakonu pritrčila.

Jaz sem pa tudi prepričan, da kar se tega tiče, da se je bati, kakor pravi gospod kontragovornik, da se ne bo oziralo na male obrtnike, da za male obrtnike ni nikjer tako preskrbljeno, kakor ravno v tem, če dežela prevzame celo akcijo glede vodnih sil v svoje roke. Dežela, ki je po svojem poklicu in po svojem znanju prva poklicana v to, da brani pravice vseh stanov, bo gotovo tudi vedela ohraniti in pospeševati domačo obrt.

Gospoda moja, sklepam svoja izvajanja s kratkimi besedami: Naše, nam od Boga v taki obilici podeljene vodne sile v prvi vrsti našemu ljudstvu. (Dolgotrajno burno odobravanje in ploskanje na levi. — Anhaltender stürmischer Beifall und Händeklatschen links.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht noch jemand der Herren in der Generaldebatte das Wort. (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.) Wenn nicht, so ist dieselbe geschlossen, und ich erteile dem Herrn Berichterstatter das Schlusswort.

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica!

Hvaležen sem raznim govornikom, ki so se oglašili v tej debati, ker mnogo tega, kar so povedali, jako dobro služi v to, da se zakonska predloga pojasni. Na nekatere trditve pa moram na kratko dati nekaj pojasnil.

Tovariš dr. Novak se je nekoliko pritoževal čez naglico, s katero se je ta postava spravila v zbornico. No, ta naglica ni ravno posebno velika, ker smo o tem zakonu že dolgo časa obravnavali, tako da moramo vsi želeti, da se že enkrat sklene zakon, s katerim se pravne razmere glede uporabe vode uredi. Opozoriti moram gospode poslance tudi na to, da smo že pred Božičem razposlali ta vladni načrt vsem gospodom deželnim poslancem, da se lahko o njem

informirajo, in ker je upravni odsek včeraj sklenil, da priporoči deželnemu zboru, da sprejme zakon tak, kakršen je, zaradi tega tudi ni bilo potreba določiti daljše dobe, da bi se kaki spreminjevalni predlogi obravnavali.

Gospod dr. Novak se je pritoževal radi postopanja političnih oblastij. Seveda postopanje oblastij v pravnem oziru danes ni v debati, ker mi debatiramo o zakonu samem, ampak jaz opozarjam na to, da je počasnost in okolnost postopanja bila v prvi vrsti utemeljena v nepopolnosti in nejasnosti vodnega zakona, toda mi upamo, da se bo sedaj, ko je zakon jasnejši in natančnejši, pokazala blagodejna posledica tudi v uradnem postopanju. Gospod dr. Novak je našteval vse slabe strani, katere ima po njegovem mnenju ta vladna predloga. Seveda slabe strani najde vsaka stranka, katera ne najde v tem zakonu vsega, kar želi, in ki je torej ž njim nezadovoljna. Jaz sem že naglašal, da mi s stališča deželnega zastopa in deželne avtonomije s to vladno predlogo tudi nismo zadovoljni, ampak mi uvidevamo, da je boljše skleniti zakon, kakor je zbornici predložen, kakor pa priti z zahtevami, o katerih naprej vemo, da ne bodo dobile Najvišjega potrjenja. Protestirati pa moram proti temu, da bi se vladna predloga označevala kot slaba v tem oziru, ker se koncesije odmerjajo različno (Deželni glavar prevzame predsedstvo — Landeshauptmann ü bernim mit den V orsitz.) za poljedelstvo in različno za industrijo. Kajti pri tem moramo vendar ostati, da ima poljedelstvo svoje stare pravice do vode, glede katerih se industrija ne more nikdar postavljati na isto stališče s kmetijstvom. Da dobi poljedelstvo časovno neomejeno koncesijo, je popolnoma utemeljeno v tem, da se gre tu za melioracije, ki so v prid kmetijstvu, za namakanje zemljišč, za napravo vodovodov itd. Mi na primer vodovode vendar ne moremo graditi samo za 60 let, ampak jih moramo napraviti za vse čase. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Tisto je prav!“)

Potem moram nekoliko popraviti trditev gospoda tovariša dr. Novaka, ki pravi, da se daje absolutna in brezpogojna prednost državi, deželi in občinam pred posamezniki. Ta prednost prvič ni absolutna, ampak samo relativna in drugič ni brezpogojna, ampak je vezana na gotove pogoje, ki so v zakonu natančno določeni. Ako država, dežela ali občine ne izpolnijo pogojev, potem te predpraviče ugasnejo. Zahteve, da bi se prednost države, dežele in občin omejila samo na dobrodelne naprave, pa ne razumem. Jaz mislim, da kar dežela ali kaka občina napravi, služi vse v splošno korist vsemu prebivalstvu. Dr. Novak meni tudi, da se državi, deželi in malim občinam ne bi smela dati taka prednost, ampak samo velikim občinam. Jaz mislim, da se to, kar se da velikim občinam, da lahko tudi deželi. Dalje tudi ni resnično, da bi se s tem zapeljevale male občine k lahkomišelnim špekulativnim napravam. V tem pogledu bi gospoda tovariša dr. Novaka opozoril na § 77. občinskega reda, ki pravi (bere — liest):

„Za nove pridobitve in lotitve, katere imajo prvi namen, da bi se pomnožili občinski prihodki ali izplačali tisti dolgovi ali njih obresti, kateri so za take pridobitve ali lotitve narejeni, sme odbor priklade k davkom in občinske naklade sploh skleniti le takrat, če pritrdijo vsaj tri četrtine takih volilcev, ki plačujejo vsaj tri četrtine vseh na občino pisanih pravih davkov.“

Tukaj se zahteva torej nekak plebiscit in tak plebiscit je silno težko doseči.

Potem je gospod tovariš dr. Novak omenjal električne naprave v Nižji Avstriji in je rekel, da so zlasti Maria Zellske naprave ponesrečene. V kolikor sem jaz informiran, se je pri teh napravah naredila edino ta napaka, da so se začele delati premajhne in potem so se morale povečavati. Postopanje deželnega odbora kranjskega je pa v tem slučaju čisto drugačno, kajti mi se ne spuščamo v majhne nepopolne naprave, ampak vso zadevo natančno študiramo, saj imamo dobre tehnike, kateri ne pridejo preje s svojimi predlogi, dokler niso dotični projekti docela preštudirani in godni za izvršitev, in to je tudi vzrok, zakaj ne pridemo pred deželni zbor s projekti. Dokler ni stvar natančno preštudirana, toliko časa tudi ne moremo staviti nobenih pozitivnih predlogov, ker nočemo postopati lahkomišelnost.

Kar se pa tiče nižjeavstrijskih deželnih podjetij, opozarjam na to, da izkazuje Nižja Avstrija v svojem računskem zaključku tri milijone prebitka, kar je znamenje, da je nižjeavstrijsko deželno gospodarstvo, čez katero se toliko zabavlja, jako dobro. (Klic na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“) Jaz bom silno vesel, cenjeni gospodje tovariši, če bom namesto deficita, ki ga imamo sedaj, mogel prinesiti v zbornico tak dobiček. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Potem bi bili pa prijatelji!“)

Potem je cenjeni tovariš dr. Novak grajal, da se sme nadanja voda uporabljati pri kmetijstvu brez dovoljenja politične oblasti, za gotove obrtne namene pa ne. Glede tega bi omenjal, da obrtnik tisto vodo, ki jo rabi za svoje gospodarske potrebe in za svoj navadni obrat, tudi lahko izrablja brez dovoljenja politične oblasti. Če bi pa industrijalec na svojih tleh izvrševal taka velika podjetja, ki bi potrebovala veliko gonilnih sredstev in bi vsled tega odtegnil zemljišču izredno veliko vode, je pa popolnoma upravičeno, da se zahteva za to dovoljenje politične oblasti. Politična oblast bo izvršila vodopravno obravnavo, h kateri bo poklicala tudi vse sosede dotičnega podjetnika, in če se pri tej obravnavi pokaže, da vsled dotične naprave mejaši ne bodo oškodovani, bo politična oblast gotovo dala dovoljenje za tako obrtno napravo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Kaj pa železnice?!“) Pri železnicah, gospod doktor, je pa mero dajen železniški zakon, toda mi bomo vedno gledali, da se pri izrabljanju vode v železniške svrhe kolikor mogoče skrbi za občekoristne naprave in da ne bodo vsled tega oškodovani naši vodovodi, vododobavne naprave itd.

Popolnoma neupravičen je tudi strah gospoda dr. Novaka, da bi dežela kar kratkomalo ekspropri-

irala male obrtnike, ali da bi jih iz kože devala. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) Gospodje, bodite v tem oziru popolnoma pomirjeni, kajti dosedaj še nismo nikogar iz kože djali in bomo tudi v bodoče z vsakim obrtnikom jako prijazno postopali. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „S Kobalom ste bili zelo prijazni!“) Ta pa nima z vodnim zakonom nič opraviti. Ta ni razumel drugih zakonov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Naprednjak je!“)

Mislím, gospod dr. Novak, da sva sedaj pomenjena, in sem Vam jako hvaležen, da boste glasovali za to, da preidemo v nadrobno razpravo.

Glede na izvajanja gospoda tovariša Galleta bi pa podal nekatera pojasnila. Gospod tovariš Galle zadeve ni dobro razumel, kar je nastalo iz tega vzroka, ker nismo tukaj v zbornici primerjali novega zakona s starim. Gospodje veleposestniki pa lahko uvidijo, da je po vladni predlogi stališče zemljiškega posestnika veliko boljše, kakor je pa bilo po prejšnjem zakonu. § 15. starega zakona pravi, in sicer v nemškem tekstu (bere — liest):

„Auch wenn die Erfordernisse der Enteignung nach § 365 des a. b. G. B. nicht eintreten, kann, um die nutzbringende Verwendung des Wassers zu fördern oder dessen schädliche Wirkungen zu beseitigen, im Verwaltungswege verfügt werden, prosím, „im Verwaltungswege“:

- a) daß bei fließenden Privatgewässern derjenige, dem das Wasser zugehört, insoweit er es nicht benötigt und innerhalb einer im behördlich zu bestimmenden, den Verhältnissen entsprechenden Frist auch nicht benützt, anderen, die es nutzbringend verwenden können, gegen angemessene Entschädigung überlasse;
- b) daß Besitzer von Liegenschaften die Begründung von Servituten auf ihrem Besitztume gegen angemessene Entschädigung zu dem Ende gestatten, damit anderen gehörendes Wasser von einer Gegend nach einer anderen über ihren Grund und Boden geleitet und daß selbst die zu dieser Leitung erforderlichen Werke und Anlagen errichtet werden. Von der Übernahme einer solchen Servitut können jedoch die Grundbesitzer durch Abtretung der zur Ausführung der Leitung und der entsprechenden Anlagen erforderlichen Grundfläche sich befreien, für welche Abtretung ihnen eine angemessene Entschädigung gebührt. Würde durch die Wasserleitungsanlage das Grundstück für dessen Besitzer die zweckmäßige Benützbarekeit verlieren, so ist auf sein Verlangen das ganze Grundstück abzulösen.“

Tako sedaj veljavni zakon. Ako pa vzamete v roko vladno predlogo, potem vidite, da je za motorične naprave ta ekspropriacija precej omejena, in sicer časovno omejena. Torej je v tem oziru novi zakon za zemljiškega posestnika boljši, kakor prejšnji zakon.

Kar se pa tiče ribarskih pravic, mislim, da ribarstvo po tem zakonu ne bo na slabšem, kakor po prejšnjem zakonu, ampak na boljšem, ker ima ravno

novi zakon nekatera določila, na katera se ribarstvo lahko opira. Če se v novem zakonu ribarstvo ne obravnava posebej, s tem ni rečeno, da bi se njegove pravice ne branile, kajti glavni namen zakona, oziroma vladne predloge je, da se vse obstoječe pravice branijo in varujejo. Torej tudi ribarske pravice. To je jasno in natančno izrečeno v vladni predlogi.

Z ozirom na to se moja misel ni prav nič omajala, da bi vladna predloga bila za nas nesprejemljiva.

So pa še nekateri stvari, ki so se sklenile v upravnem odseku, ki je tudi sklenil, da jih naznanim deželni zbornici v obliki resolucij in te naj bi se vpoštevale v izvršilni naredbi. Ena resolucija se glasi (bere — liest):

„V izvršilni naredbi se vpostavi:

K obravnavam radi dovolitve vodnih naprav naj se povabijo tudi občinski predstojniki dotičnih občin, katerih ozemlje bi utegnilo škodo trpeti po poglavljenju vodotoka ali po zajezenju vode, da v imenu občine podajo svoje ugovore, oziroma stavijo svoje zahteve.“

Dalje je pri vodnih zadrugah, kadar je volitev odbora določena, ta volitev mnogokrat silno težavna, ker se mora število glasov določiti po deležih in po velikosti zemljišč, ki pridejo v poštev. Vsled tega je dostikrat jako težko doseči glasovanje in zato, da se volitev olajša, bi se v izvršilni naredbi lahko reklo (bere — liest):

„Ako nihče ne ugovarja, sme se voliti odbor z absolutno večino glasov navzočih članov ali pa tudi per acclamationem.“

Potem se je izrekla v upravnem odseku še želja, ki jo je upravni odsek kot sklep vpošteval, glede varstva naravnih krasot, slapov in gorskih potokov, zlasti Vintgarja, Savice in Peričnika, ki so velike narodnogospodarske važnosti z ozirom na tujski promet in ki naj bi se izvzele od industrijelne uporabe.

Gospoda moja, sklepam s temi naznanili, oziroma resolucijami upravnega odseka, ki spadajo že kolikor toliko v specialno debato. Ne predlagam, da bi se sprejele v zakon, ampak priporočam vladi in deželnemu odboru, da bi se vpoštevale pri izdajanju izvršilne naredbe.

Deželni glavar:

Gospodje, bomo tedaj glasovali.

Prosim tisto gospodo, ki je za to, da se preide o načrtu vodopravnega zakona v podrobno debato, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Visoka zbornica je sklenila prehod v podrobno debato, in sedaj se začne najprej prva podrobna debata, ki obsega uvodne člene I. do XII. in potem prvo in drugo poglavje zakona, to je § 1. do inkluзивno § 30.

To je prva specialna debata.

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Lampe:

Predlagam, da se sprejme vseh dvanajst členov ter prvo in drugo poglavje po vladni predlogi.

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil, in sicer „kontra“ gospod poslanec Gallé.

Abgeordneter Gallé:

Ich möchte zum Artikel VII einen Abänderungsantrag stellen, der folgenden Wortlaut hat (bere — liest):

„Im wasserrechtlichen Verfahren ist die Behörde zur Heranziehung der geeigneten Sachverständigen gehalten, die Art und Weise dieser Heranziehung im Verordnungswege zu regeln. Außerdem ist jede Partei, die bei der Durchführung eines wasserrechtlichen Verfahrens ein rechtliches oder dingliches Interesse nachweisen kann, berechtigt, einen unbedenklichen Sachverständigen namhaft zu machen, der Anspruch auf Gehör hat.“

Deželni glavar:

Gospodje ste čuli predlog, katerega je stavil gospod poslanec Gallé k členu VII.

Ta predlog stoji v debati.

K besedi „pro“ se je oglasil gospod poslanec dr. Novak.

Dam mu besedo.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica!

Usojal se bom staviti spreminjevalne predloge k naslednjim paragrafom, in sicer najprej k § 10., odstavek 2. Paragraf 10., odstavek 2., katerega sem si dovolil omeniti že v generalni debati, dovoljuje hišnemu in zemljiškemu lastniku odpreti in rabiti nadanjo vodo v toliki meri, da pokrije ž njo hišno in gospodarsko potrebo brez dovoljenja političnega oblastva. Ista pravica pristoji zemljiškemu lastniku tudi v pokritje vodne potrebe za obrtne naprave, v kolikor se odprtje in raba vrši brez gonila z elementarno silo in ne z arzeičnimi vodnjaki. Za vsako drugo rabo nadanje vode za obrtne naprave je izprosi dovoljenja za to pristojnega političnega oblastva.

Temu 2. odstavku § 10. bi si dovolil predlagati naslednje besedilo (bere — liest):

„Odpreti in rabiti nadanjo vodo v toliki meri, da pokrije ž njo hišno in gospodarsko potrebo ter v pokritje vodne potrebe za obrtne in industrijske naprave, ki so last zemljiškega lastnika in ki se nahajajo na njemu lastnem zemljišču, je zemljiški lastnik upravičen brez dovoljenja političnega oblastva.“

Utemeljeval sem ta predlog že v generalni debati in bi pripomnil le kratko še to-le: Če je dotični zemljiški lastnik posestnik velikega kompleksa zemlje, bo seveda imel lahko večje industrijske naprave in ne najdem pravega vzroka, zakaj bi se ga oviralo pri uporabljanju vode na njegovem zemljišču. Če je pa m a l i posestnik, se mi zdi tem upravičenejše, da se mu da možnost popolnoma izrabiti vodo na svojem zemljišču tako za domače, kakor tudi za obrtne namene. Razlika je pač le ta, da zamore uporabljati po predloženem besedilu vodo za hišne in gospodarske

potreba brez političnega dovoljenja, dočim je pri obrtnih napravah to le deloma mogoče. Predlagam tedaj, da se sprejme § 10. z besedilom, kakor sem ga predlagal.

Pri § 19. je besedilo slovenskega teksta nekoliko drugačno nego besedilo nemškega teksta, in sicer pravi besedilo slovenskega teksta v odstavku 1.:

„Pri gonilih na javnih vodah sme politično oblastvo tisto vodno množino, ki se vsled redne, periodične ustave obrata ali vsled prestanka gonil ob nedeljah in ponoči odteka nerabljena, med časom, dokler je obrat ustavljen, oddati za namene „gospodarske izrabe“. V nemškem tekstu korespondira besedi „gospodarske“ izraz „landwirtschaftliche Benützung“. Jaz smatram, da se pojma „gospodarske“ in „landwirtschaftliche“ ne krijeta popolnoma. Bržčas je beseda „landwirtschaftliche“ pravilna.

Jaz predlagam, naj bi se namesto „gospodarske“ reklo:

„..... oddati za namene druge izrabe.....“

S tem je namreč mogoče, da se da na razpologo ta voda ne samo za kmetijske namene, ampak tudi za obrtne namene.

Nadalje se usojam staviti k § 20., odstavek 4., ki se glasi:

„Podjetja za izrabo vodne sile, katerim — tudi ne glede na priznanje soporabne pravice — iz obstoja tujih jezil in vodo napeljevalnih naprav nastane neposredna in bistvena korist, se smejo na predlog uporabnega upravičenca teh naprav prisiliti, da plačajo primeren donesek k stroškom za vzdrževanje. Kadar se izlepa ne doseže dogovor, določi ta znesek politično oblastvo na podstavi mnenja izvedencev.“ —

spreminjevalni predlog.

Položaj je namreč ta: če podjetje, ki izrablja vodno silo, dobi iz obstoja kake posebne druge naprave kako korist, mora lastniku te naprave plačati neko odškodnino k stroškom za vzdrževanje. Po mojem mnenju pa ne bi bilo pritegniti k plačilu takih stroškov samo podjetja za izrabo vode, temveč sploh tudi zemljiškega lastnika ali drugega vodnega upravičenca, če dobi kak nepričakovani hasek od druge naprave, kajti njegov hasek utegne biti vsled trajnosti naprave trajen, in je torej tudi upravičeno, da doprinaša žrtve k stroškom za vzdrževanje naprave tudi zemljiški lastnik ali sploh tisti, ki ima hasek od druge vodne naprave.

Stavljam tedaj predlog, da se § 20., 4. odstavek glasi:

„Podjetja za izrabo vodne sile, zemljiški lastniki in vodni upravičenci sploh, katerim itd.....“

Pri § 24., odstavek 2., kjer se gre za omejitev dobe dovoljenja uporabe za motorične sile javnih voda, stavljam ta-le spreminjevalni predlog, oziroma dostavek:

„Podjetjem pa, pri katerih je dognano in izkazano, da se amortizacija ne more izvršiti v dobi 60. let — pa tudi na dobo 90 let.

Doba se računa od dneva dovršene dovoljene zgradbe in naprave.“

Utemeljujem ta predlog s tem, da se vendar lahko ustanove in ustanovljajo podjetja, ki ne morejo računati s tem, da se bodo amortizirala v dobi 60. let, kakor vlada kalakulira, in pri katerih to ni samo pričakovati, ampak se smatra to za dognano, da se v 60. letih ne more amortizirati. Sploh se mi pa zdi pravilno, da se določi koncesijska doba na 90 let in da se prične ta koncesijska doba šele od tistega dne, ko je naprava izvršena, ne pa od tistega dne, ko je postala pravomočna razsodba političnega oblastva. Če bi se mogoče ugovarjalo, da potem upravičenec, ko ima razsodbo v rokah, lahko odloži svojo napravo na leta, s tem se pa tudi podaljša vsa doba, bi opozarjal, da so v zakonu druga določila, po katerih je politično oblastvo upravičeno da, če podjetnik v gotovem roku svojega podjetja ne izvrši, odreče kratkoma prejšnjo podeljeno pravico. Torej mislim, da se s tem ne da nobenemu prilika in možnost za podaljšanje splošne dobe, kakor jo določa § 24.

S § 26., ki se tiče odškodninskih zahtev, se strinjam v toliko, da mora vodni upravičenec, ki dobi svoje pravice iz vode, do katere ima, kakor se je častiti gospod poročevalec blagovolil izraziti, dežela ali občina, ki je blizu vode, nekake naravne pravice, če se pripeti kaka škoda iz vodne naprave, to škodo povrniti, ali posebni razlogi govorijo za to, da take odškodninske dolžnosti ni predvsem neomejeno določiti. Jaz bi predlagal, da se oprosti dolžnosti za povrnitev škode vodni upravičenec v dveh slučajih. To je: če škoda nastane vsled višjih sil, force majeure, ali če je škoda nastala vsled odredb višjih oblasti. Torej, če nastopajo škode vsled elementarnih izbruhov, za katere vendar vodni upravičenec nič ne more, se mi ne zdi upravičeno, da bi bil ta odgovoren za vso škodo.

Drugi slučaj, v katerem se mi tudi zdi krivično pritegniti vodnega upravičenca v povračilo škode, je pa sledeči: Vodni upravičenec pri zgradbi svoje stavbe lahko opozori politično oblast, lahko jo opozori tudi pozneje, da gotove odredbe, ki se njemu nalagajo, utegnejo škodovati sosedom, in če potem politična oblast navzlic temu obstoji pri svojih zahtevah, proti katerim je vodni upravičenec protestiral, je po mojem mnenju velika krivica, delati odgovornega vodnega upravičenca za eventualno nastalo škodo. Odgovorna bi bila za to recimo oblast, ki je provzročila s svojimi odredbami nastalo škodo, prav gotovo pa ni odgovoren za to upravičenec, ki se je branil, odsvetoval in celo opozoril politično oblast, da utegnejo njene odredbe provzročati kako škodo.

Zato predlagam, da se to spremeni in predlagam v tem zmislu sledeči izpreminjevalni predlog:

„Na vsak način je vodni upravičenec (brez kvare regresnih pravic do tretjih oseb) odgovoren za povračilo vse začasne ali trajne škode razen, če je ta škoda nastala vsled višje sile (vis major) ali pa vsled odredb, ki jih je proti njegovi volji odredila oblast.“

Prosim visoko zbornico, da te moje predloge sprejme.

Deželni glavar:

K besedi pride nadaljnji kontragovornik gospod poslanec Gallé.

Abgeordneter Gallé:

Ich habe noch einige Abänderungsanträge zu stellen. Diese lauten:

Artikel IX, Absatz 1, habe zu lauten (bere — liest):

„Die Regierung ist ermächtigt, im Verordnungswege nähere Vorschriften über die Anlage, Erhaltung, Benützung und Auflassung von öffentlichen Teichen zu treffen.

Die Anlage von Privatteichen kann nur untersagt werden, wenn begründete Bedenken öffentlich-rechtlicher Natur dagegen obwalten.“

Dann zu § 12, Absatz 2. Dieser habe zu lauten (bere — liest):

„Als eine Verletzung bestehender Rechte ist eine Veränderung des Wasserstandes fließender Gewässer, von Seen oder des Grundwassers dann nicht anzusehen, wenn hiedurch weder eine Beeinträchtigung rechtmäßig geübter Wassernutzungen noch des Grundeigentumes, noch des Fischbestandes herbeigeführt wird.“

Ferner zu § 14. Dieser soll lauten (bere — liest):

„Das von der politischen Behörde zu bestimmende Maß von Wasserbenützung darf in keinem Falle soweit gehen, daß der Anspruch der Gemeinden oder Ortschaften auf Belassung des für die Abwendung von Feuergefahren und für sonstige öffentliche Zwecke, für Zwecke der Wirtschaft, ihrer Bewohner oder der Anspruch der Fischereiberechtigten auf Belassung des für den Fischlaich oder den Fischdurchzug erforderlichen Wassers verletzt wird.“

Zu § 16 stelle ich den Abänderungsantrag, daß derselbe folgendermaßen lauten soll:

„Fischereiberechtigte können gegen die Bewilligung von Wasserbenützungsrechten Einwendungen erheben, welche die Hintanhaltung von der Fischwirtschaft schädlichen Verunreinigungen oder Veränderungen der Gewässer oder Wasserstandsänderungen bezwecken, ferner solche, welche sich nur auf die Verpflichtung zur Anlage von Fischpässen, Fischrechen und dergl. beziehen, endlich welche die Regelung, die Trockenlegung (Abkehr) von Gerinnen und Flußläufen und die Regelung des unbehinderten Fischdurchzuges und Laichens in einwandfreier Weise bezwecken.

Im übrigen steht den Fischereiberechtigten auch der Anspruch auf angemessene, beim Abgang einer gütlichen Übereinkunft nach § 97 zu ermittelnde Entschädigung zu.“

Zu § 27 schließlich stelle ich folgenden Abänderungsantrag: Dieser habe zu lauten (bere — liest):

„Wenn die anlässlich der Bewilligung der Einleitung von festen Stoffen oder Flüssigkeiten in ein Gewässer vorgeschriebenen Maßnahmen den beabsich-

tigten Zweck der Hintanhaltung einer öffentlichen Interessen, den Gemeingebrauch, die Fischwirtschaft oder fremde Rechte schädigenden Veränderung der Beschaffenheit des Wassers nicht bewirken, kann die politische Behörde jederzeit die zur Erreichung dieses Zweckes erforderlichen Vorkehrungen auf Kosten des Wasserberechtigten anordnen.

Insbesondere können sich die Wasserberechtigten ihrer Pflicht zur Reinhaltung der Gewässer oder zur Schonung des Fischbestandes nicht durch Ablösung und Ansichbringung der bezüglichen Fischereirechte entziehen.“

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Lampe:

Tu je cela vrsta spreminjevalnih predlogov. Moje mnenje je, gospodje, da so ti spreminjevalni predlogi nepotrebni večinoma zaradi tega, ker deloma že vlada predlaga, da se jim zadosti, deloma pa zato, ker bi morda ne imeli pravega učinka.

Kar se tiče na primer prvega spreminjevalnega predloga gospoda poslanca Galleta k členu VII., ki pravi (bere — liest):

„Im wasserrechtlichen Verfahren ist die Behörde zur Heranziehung der geeigneten Sachverständigen gehalten, die Art und Weise dieser Heranziehung im Verordnungswege zu regeln. Außerdem ist jede Partei, die bei der Durchführung eines wasserrechtlichen Verfahrens ein rechtliches oder dingliches Interesse nachweisen kann, berechtigt, einen unbedenklichen Sachverständigen namhaft zu machen, der Anspruch auf Gehör hat.“

bi mi bilo, gospodje, omeniti, da bi to lahko obravnave jako podaljšalo. Vsaka stranka, ki je količkaj upravičena pri vodopravni obravnavi, pride lahko k dotičnim obravnavam; ampak pri nekaterih obravnavah, ko se gre za kaznovanje, če bi vsaka stranka imela pravico izvedence imenovati, bi bili stroški za take izvedence lahko neprimerno veliki; zaradi tega predlagam, da se ta spreminjevalni predlog odkloni.

Potem so spreminjevalni predlogi gospoda poslanca dr. Novaka.

K § 10., odstavek 2., ki določa rabo podtalne vode za obrtne in industrijske namene bi gospod dr. Novak rad, da bi se podtalna voda smela izrabljati brez dovoljenja politične oblasti.

To se mi zdi jako nevarno že iz razlogov, katere sem preje našteval, potem pa vladna predloga ni naperjena proti obrtnikom, ampak je ta določba še varstvo obrtnikov. Mislite si, gospod dr. Novak, da sta dva obrtnika soseda in oba rabita podtalno vodo. Eden bi lahko drugemu vso podtalno vodo vzel, če bi jo smel izrabljati brez vsakega dovoljenja s pumpami, sesaljkami itd. Kaj takega se ne sme primeriti in zato je boljše, da ostanemo pri vladni predlogi, ki varuje podtalno vodo pred tako roparsko izrabo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Kaj pa za gospodarske

in hišne potrebe?“) Za to pa ne bo treba narediti artezičnega vodnjaka. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Lahko se bo izrabljalo!“) Ne; tukaj se gre za velike naprave, ki vodo uporabljajo v neprimerno veliki meri. Kolikor pa uporabi vode za navadne obrtne namene in za gospodarske namene, jo pa sme porabiti brez dovoljenja politične oblasti. (Poslanec — Abgeordneter Višnikar: „Ljubljanski vodovod!“) Kar se tiče ljubljanskega vodovoda, nimam tukaj čisto nobene skrbi, ker je Ljubljana jako dobro dotirana z vodo.

Dalje stavlja gospod dr. Novak spreminjevalni predlog k § 19., odstavek 1., glede uporabe vode. Če kako industrijsko podjetje ne potrebuje vse vode zase, se more določiti, da je oddati ta voda za namene gospodarske izrabe, ako se s tem ne provzroči prikrajšba rednega obrata gonil ali drugih obstoječih pravic.

To je popolnoma opravičeno in jaz ne vem, zakaj je gospod dr. Novak proti temu določil. Kar se tiče izraza „gospodarske“ sem že v odseku naglašal, da bom ob koncu predlagal resolucijo, s katero se deželni odbor pooblašča, da gotove tehnične izraze lahko spremeni, seveda v sporazumu s tehniki in vlado. Bomo to tudi naredili. Kar se tiče predloga, da je to vodo „oddati za namene druge izrabe“, ne vem, kakšne izrabe si misli pri tem gospod dr. Novak. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Vse kar ni poljedelstvo!“) Ako se pa industrija ustanovi, je neobhodno potrebno dovoljenje politične oblasti; eden rabi vodo samo ponoči, drugi zopet samo podnevi in zato je treba, da se natančno določi, v katerih urah se sme ta voda izrabljati. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Vsak podjetnik bo prisiljen popustiti, če mu politična oblast dovoli rabo vode.“) V vsakem slučaju mora politična oblast dovoliti porabo vode za poljedelstvo. Tukaj se gre v prvi vrsti za tisto vodo, ki teče nerabljena čez jez, ali pa po noči ko obrat stoji. Ta voda mora biti v prvi vrsti na razpolago za kmetijske namene. To je ena tistih točk, pri katerih se je vlada hvalevredno ozirala na pomen poljedelstva. Predlagam odklonitev.

Paragraf 20., odstavek 4., določa doneske k stroškom za vzdrževanje vodnih naprav. Gospod dr. Novak bi torej pri vzdrževanju kakega jeza rad pritegnil vse posestnike. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Samo vodne upravičence!“) Prosim, v naslednjih paragrafih je natančno določeno, kdo je obvezan nositi stroške za vzdrževanje teh naprav. Krivično bi pa bilo, ako bi morali zemljiški posestniki prispevati k stroškom vzdrževanja industrijskih naprav in zato mislim, da je vladna predloga boljša, kakor pa predlog gospoda dr. Novaka, in predlagam, da se odkloni.

Paragraf 24., odstavek 2., to je principiuelno stališče. Gospod dr. Novak je za to, da se določi koncesijska doba na 90 let. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Če je dokazano, da se podjetje v 60. letih ne bo amortiziralo!“) Potem naj pa raje ne gradi. Če se kako podjetje v 60. letih ne amortizuje, potem je boljše, da se ga sploh ne ustanovi; če bi določili koncesijsko dobo na 90 let, bi samo zapeljevali k nepremišljenim projektom. Da bi se koncesijska doba

štela šele od dneva dovršene zgradbe ali naprave, se mi ne zdi umestno, ker je čas med pridobitvijo koncesije in izvršitvijo zgradbe včasih neprimerno velik, namen zakona je pa, da bi se izraba vodnih sil kolikor mogoče pospeševala in da bi se vodne sile racionalno izrabljale.

Pri § 26., odstavek 1., predlaga gospod dr. Novak sledeče besedilo:

„Na vsak način je vodni upravičenec (brez kvare regresnih pravic do tretjih oseb) odgovoren za povračilo vse začasne ali trajne škode, razen če je ta škoda nastala vsled višje sile (vis major), ali pa vsled odredb, ki jih je proti njegovi volji odredila oblast.“

Jaz sem proti temu, da bi se to besedilo sprejelo, kajti to, kaj je „višja sila“, je silno težko določiti. Ako je kdo naredil vodno napravo, s katero spravi sosede v škodo, je gotovo za to škodo on odgovoren. Ako pride kak elementarni pojav, recimo povodenj, je lastnik podjetja odgovoren za škodo v toliko, v kolikor se vsled jezovne naprave ne more voda dovolj hitro odteči in s tem provzročiti sosedom škodo.

Da bi pa bila oblast odgovorna za kako škodo, bi bila to določba, katera bi dotičnega oškodovanca pravzaprav spravila ob odškodnino. Zakaj, kako morete dokazati, da je škoda nastala vsled odredb oblasti? (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Le če se izkaže!“) To se bo toliko časa preiskavalo, da kmet ne bo dobil nikoli dotične odškodnine. Predlagam torej, da se ostane pri prvotnem besedilu.

Potem so pa tukaj še nekateri spreminjalni predlogi gospoda poslanca Galleta. K členu IX. predlaga:

„Die Regierung ist ermächtigt, im Verordnungswege nähere Vorschriften über die Anlage, Erhaltung, Benützung und Auflassung von öffentlichen Teichen zu treffen.

Die Anlage von Privatteichen kann nur untersagt werden, wenn begründete Bedenken öffentlich-rechtlicher Natur dagegen obwalten.“

Po taki določbi bi bilo treba najprej preiskavati o „utemeljenih pomislekih“. Kdo bo pa to preiskaval? To bo preiskavala zopet politična oblast in zato je prav, če se reče, da ima vlada pravico, da ukazoma izda podrobnejše predpise o napravi, vzdrževanju, uporabi in opustitvi ribnikov. Predlagam odklonitev.

K paragrafu 12., odstavek 2., stavlja gospod poslanec Gallé sledeči predlog:

„Als eine Verletzung bestehender Rechte ist eine Veränderung des Wasserstandes fließender Gewässer, von Seen oder des Grundwassers dann nicht anzusehen, wenn hierdurch weder eine Beeinträchtigung rechtmäßig geübter Wassernütungen noch des Grundeigentumes, noch des Fischbestandes herbeigeführt wird.“

Silno težko bi bilo obravnavati o tem, ali se je število rib zmanjšalo. To bi bilo po mojih mislih nemogoče pri kaki obravnavi dognati in zato mislim, da bi bilo le obtežljivo za oblast in sploh za uporabo tega zakona.

K § 16. stavlja gospod poslanec Gallé sledeči izpreminjalni predlog:

„Fischereiberechtigte können gegen die Bewilligung von Wasserbenützungsberechtigten Einwendungen erheben, welche die Hintanhaltung von der Fischwirtschaft schädlichen Verunreinigungen oder Veränderungen der Gewässer oder Wasserstandsänderungen bezwecken, ferner solche, welche sich auf die Verpflichtung zur Anlage von Fischpässen, Fischrechen und dgl. beziehen, endlich welche die Regelung, die Trockenlegung (Abkehr) von Gerinnen und Flußläufen und die Regelung des unbehinderten Fischdurchzuges und Laichens in einwandfreier Weise bezwecken. Im übrigen steht den Fischereiberechtigten auch der Anspruch auf angemessene, beim Abgang einer gütlichen Übereinkunft nach § 97 zu ermittelnde Entschädigung zu.“

Bitte, Herr Sektionschef, wären Sie vielleicht so freundlich, die Regierungsvorlage in diesen Punkte aufzuklären.

Sektionschef Dr. Seidler:

Ich bitte ums Wort.

Landeshauptmann:

Der Regierungsvertreter Sektionschef Dr. Seidler hat sich zum Worte gemeldet und ich erteile ihm das Wort.

Sektionschef Dr. Seidler:

Zu § 16 ist ein Abänderungsantrag gestellt worden, wobei es sich darum handelt, daß die Einspruchsrechte der Fischereiberechtigten noch eine gewisse Erweiterung erfahren sollen in dem Sinne, daß ihnen gewisse Zugangsrechte einzuräumen wären. Zu diesem Antrage möchte ich mir die Bemerkung erlauben, daß es sich hier eigentlich nicht um wasserrechtliche, sondern um fischereirechtliche Fragen handelt. Denn im Wasserrechte sind allerdings die Beziehungen zwischen Fischerei und Wasserbenützung zu regeln, aber die eigentlichen Rechte, welche der Fischerei an sich zustehen, sind ja nicht im Wasserrechte festzustellen, sondern im Fischereirechte zu regeln. Wenn es sich um Zugangsrechte handelt, so sind dieselben eigentlich nur im Fischereirechte zu regeln. Wenn den Fischereiberechtigten ein solches Recht zusteht, so wird es bei der kommissionellen Verhandlung so wie so berücksichtigt werden; wenn es ihnen aber nicht zusteht, dann müssen wir uns auf den Standpunkt stellen, daß, wenn es nicht besteht, es auch ins Wasserrecht nicht eingeführt werden kann. Es ist das also eine fischereirechtliche Frage.

Deželni glavar:

Prosim sedaj gospoda referenta, da nadaljuje svoje poročilo.

Poročevalec dr. Lampe:

Ja, gospodje, potem bi bilo pa dobro, če bi mi take predloge obravnavali, kadar bomo imeli v raz-

pravi ribarski zakon. Kakor stoji lovski zakon izven drugih zakonov, ravno tako naj se tudi ribarski zakon obravnava sam zase. Torej ne komplicirajmo svoje naloge še bolj kakor je, ampak sprejmimo vladno predlogo tako, kakršna je, ribarski zakon bomo pa obravnavali posebej. (Poslanec — Abgeordneter Freiherr von Apfaltrern: „Eine Revision des Fischereigesetzes wird eventuell notwendig sein, um die Bestimmungen des Fischereigesetzes mit dem neuen Wasserrechtsgesetze in Einklang zu bringen.“)

Deželni glavar:

Gospod referent je končal in bomo sedaj glasovali o tvarini, ki je bila predmet prve specialne debate. Tedaj glasujemo!

K členom I., II., III., IV., V. in VI. ni bilo stavljenih nobenih izpreminjevalnih ali dodatnih predlogov in glasujemo tedaj samo o besedilu vladne predloge!

Prosim gospodje, ki se strinjate z besedilom vladne predloge, da izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Členi I. do VI. so tedaj sprejeti.

Pride sedaj člen VII., h kateremu stavlja gospod poslanec Gallé izpreminjevalni predlog, ki se glasi (bere — liest):

„Im wasserrechtlichen Verfahren ist die Behörde zur Heranziehung der geeigneten Sachverständigen gehalten, die Art und Weise dieser Heranziehung im Verordnungswege zu regeln. Außerdem ist jede Partei, die bei der Durchführung eines wasserrechtlichen Verfahrens ein rechtliches oder dingliches Interesse nachweisen kann, berechtigt, einen unbedenklichen Sachverständigen namhaft zu machen, der Anspruch auf Gehör hat.“

Glasovali bomo najprej o izpreminjevalnem predlogu gospoda poslanca Galleta.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja z izpreminjevalnim predlogom gospoda poslanca Galleta, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

In sedaj prosim, glasujemo o besedilu vladne predloge!

Gospodje, ki se strinjate z besedilom vladne predloge, izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

K členu VIII. ni stavljen noben izpreminjevalni predlog.

Prosim tiste gospode, ki se strinjajo s členom VIII. po besedilu vladne predloge, da izvolijo vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k členu IX., h kateremu členu IX. predlaga gospod poslanec Galle en odstavek, ki bi prišel med 1. in 2. odstavek. Ta odstavek se glasi (bere — liest):

„Die Anlage von Privatteichen kann nur untersagt werden, wenn begründete Bedenken öffentlich-rechtlicher Natur dagegen obwalten.“

Celi prvi odstavek bi se po predlogu gospoda poslanca Galleta torej glasil bistveno drugače, kakor pa po vladni predlogi.

Prvi odstavek člena IX. se po predlogu gospoda poslanca Galleta glasi (bere — liest):

„Die Regierung ist ermächtigt, im Verordnungswege nähere Vorschriften über die Anlage, Erhaltung, Benützung und Auflassung von öffentlichen Teichen zu treffen.“

Die Anlage von Privatteichen kann nur untersagt werden, wenn begründete Bedenken öffentlich-rechtlicher Natur dagegen obwalten.“

Glasovali bomo najprej o izpreminjevalnem predlogu gospoda poslanca Galleta.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca Galleta, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Sedaj glasujemo o besedilu celega člena IX. po vladni predlogi!

Prosim tisto gospodo, ki se strinja z besedilom vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In s tem je rešen člen IX.

Prehajamo sedaj k členu X., XI. in XII. K tem členom X., XI. in XII. ni stavljen noben izpreminjevalen predlog in nam je torej glasovati samo o besedilu vladne predloge.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi členi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Členi X., XI. in XII. so sprejeti.

Prehajamo sedaj k zakonu; k §§ 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. in 9. ni stavljen noben izpreminjevalni predlog.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi paragrafi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Paragrafi 1. do inkluzive 9. so sprejeti.

Prehajamo sedaj k § 10. K temu paragrafu stavlja gospod poslanec dr. Novak, in sicer k odstavku 2. izpreminjevalni predlog, ki se glasi (bere — liest):

„Odpreti in rabiti nadanjo vodo v toliki meri, da pokrije ž njo hišno in gospodarsko potrebo ter v pokritje vodne potrebe za obrtne in industrijske naprave, ki so last zemljiškega lastnika in ki se nahajajo na njemu lastnem zemljišču, je zemljiški lastnik upravičen brez dovoljenja političnega oblastva.“

Ta dodatni predlog se po svojem bistvu dotika pravzaprav samo drugega odstavka. Prvi odstavek je neoporečen.

Glasujemo torej najprej o 1. odstavku § 10.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s 1. odstavkom § 10., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prehajamo k 2. odstavku, in sicer glasujmo najprej o besedilu, kakor ga predlaga gospod poslanec dr. Novak.

Gospodje, ki se strinjate s tem besedilom, izvolite vstati!

Je odklonjeno.

Sedaj glasujmo o 2. odstavku in nadalje še o 3. odstavku § 10. po besedilu vladne predloge!

Prosim tisto gospodo, ki sprejme 2. in 3. odstavek po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati! (Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešen § 10.

K § 11. ni stavljen noben izpreminjevalni predlog.

Prosim torej tisto gospodo, ki se strinja s § 11., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k § 12.

V tem paragrafu je 1. odstavek neoporečen, in tedaj glasujmo o 1. odstavku po besedilu vladne predloge!

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s 1. odstavkom § 12., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k 2. odstavku tega paragrafa, pri katerem stavlja gospod poslanec Gallé sledeči izpreminjevalni predlog (bere — liest):

„Als eine Verletzung bestehender Rechte ist eine Veränderung des Wasserstandes fließender Gewässer, von Seen oder des Grundwassers dann nicht anzusehen, wenn hiedurch weder eine Beeinträchtigung rechtmäßig geübter Wassernutzungen, noch des Grundeigentumes, noch des Fischbestandes herbeigeführt wird.“

Glasujmo sedaj o tem predlogu gospoda poslanca Galléta.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca Galléta, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je odklonjen.

Sedaj prosim glasovati o 2. odstavku § 12. po besedilu vladne predloge!

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s tem besedilom, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešen § 12.

Paragraf 13. je neoporečen.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s § 13., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prehajamo k § 14. Tukaj imamo izpreminjevalni predlog gospoda poslanca Galléta, ki se glasi (bere — liest):

„Das von der politischen Behörde zu bestimmende Maß der Wasserbenützung darf in keinem Falle soweit gehen, daß der Anspruch der Gemeinden oder Ortschaften auf Belassung des für die Abwendung von Feuersgefahren und für sonstige öffentliche

Zwecke, für Zwecke der Wirtschaft, ihrer Bewohner oder der Anspruch der Fischereiberechtigten auf Belassung des für den Fischlaich oder den Fischdurchzug erforderlichen Wassers verletzt wird.“

Glasujmo najprej o besedilu, kakor ga predlaga gospod poslanec Gallé.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca Galléta, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Sedaj glasujmo o § 14. po besedilu vladne predloge!

Gospodje, ki se strinjate s § 14., izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Paragraf 15. je neoporečen.

Prosim tisto gospodo, ki sprejme § 15. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k § 16. Temu paragrafu predlaga gospod poslanec Gallé sledeče izpreminjevalno besedilo (bere — liest):

„Fischereiberechtigte können gegen die Bewilligung von Wasserbenützungsberechtigten Einwendungen erheben, welche die Hintanhaltung von der Fischwirtschaft schädlichen Verunreinigungen oder Veränderung der Gewässer oder Wasserstandsänderungen bezwecken, ferner solche, welche sich auf die Verpflichtung zur Anlage von Fischpässen, Fischrechen und dergl. beziehen, endlich welche die Regelung, die Trockenlegung (Abkehr) von Gerinnen und Flußläufen und die Regelung des unbehinderten Fischdurchzuges und Laichens in einwandfreier Weise bezwecken. Im übrigen steht den Fischereiberechtigten auch der Anspruch auf angemessene, beim Abgang einer gütlichen Übereinkunft nach § 97 zu ermittelnde Entschädigung zu.“

Glasujmo najprej o izpreminjevalnem predlogu gospoda poslanca Galléta!

Prosim tisto gospodo, ki pritrujuje temu izpreminjevalnemu predlogu, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je odklonjen.

Sedaj glasujmo o § 16. po besedilu vladne predloge!

Prosim tisto gospodo, ki sprejme § 16. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešen § 16.

Prehajamo sedaj k §§ 17. in 18., ki sta neoporečena.

Prosim tisto gospodo, ki sprejme ta dva paragrafa pa besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Paragrafa 17. in 18. sta sprejeta.

Prehajamo sedaj k § 19. K temu paragrafu, in sicer k 1. odstavku, predlaga gospod poslanec dr. Novak, da se namesto „gospodarske izrabe“ vstavita besedi „druge izrabe“.

Bomo glasovali tedaj najprej o 1. odstavku, izpustivši besedo „gospodarske“! In potem bomo glasovali o predlogu gospoda poslanca dr. Novaka, da se namesto besede „gospodarske“ vstavi beseda „druga“, in ako bi bil ta predlog odklonjen, potem šele o besedi „gospodarske“.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s 1. odstavkom § 19., izpustivši besedo „gospodarske“, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim glasovati o predlogu gospoda poslanca dr. Novaka, naj se namesto besede „gospodarske“ vstavi beseda „druga“!

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca dr. Novaka, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Sedaj glasujemo še o besedi „gospodarske“ po vladni predlogi!

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje tudi tej besedi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je sprejet prvi odstavek § 19. po vladni predlogi.

Odstavka 2. in 3. sta neoporečena.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje 2. in 3. odstavku § 19., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je sprejet ves § 19.

Pri § 20. so odstavki 1., 2. in 3. neoporečeni.

Prosim tisto gospodo, katera pritrjuje tem trem odstavkom po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj pride odstavek 4., h kateremu predlaga gospod poslanec dr. Novak en dostavek, namreč po besedah „podjetja za izrabo vodne sile“ naj pridejo po predlogu gospoda poslanca dr. Novaka še sledeče besede: „zemljiški lastniki in vodni upravičenci sploh“.

Bomo torej najprej glasovali o 4. odstavku po besedilu vladne predloge, potem pa še o dodatku, ki ga predlaga gospod poslanec dr. Novak.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s 4. odstavkom § 20. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj glasujemo še o dodatku, katerega predlaga gospod poslanec dr. Novak.

Gospodje, ki pritrjujete temu predlogu, izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen, in s tem je sprejet ves § 20. po vladni predlogi.

Paragrafi 21., 22. in 23. so neoporečeni.

Prosim tisto gospodo, katera sprejme te paragrafe po vladni predlogi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k § 24. Prvi odstavek tega paragrafa je neoporečen.

Gospodje, ki se strinjate s 1. odstavkom § 24., izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride 2. odstavek § 24. Tudi ta odstavek je po vladni predlogi neoporečen, samo da gospod poslanec dr. Novak potem predlaga še en dostavek.

Glasujemo tedaj najprej o besedilu vladne predloge in potem še o dostavku gospoda poslanca dr. Novaka.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride dostavek gospoda poslanca dr. Novaka, ki se glasi (bere — liest):

„Podjetjem pa, pri katerih je dognano in izkazano, da se amortizacija ne more izvršiti v dobi 60. let — pa tudi na dobo 90 let.

Doba se računa od dneva dovršene dovoljene zgradbe in naprave.“

Prosim tisto gospodo, katera pritrjuje temu predlogu, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Nadaljnji odstavki § 24. so neoporečeni. Glasujemo sedaj o vseh nadaljnjih odstavkih, to je odstavki 3., 4., 5., 6. in 7.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje vsem tem odstavkom, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je sprejet § 24. po besedilu vladne predloge.

Paragraf 25. je neoporečen.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s § 25. po vladni predlogi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k § 26. Tukaj predlaga gospod poslanec dr. Novak k 1. odstavku en dostavek, namreč da se v črti 5. od spodaj za besedo „škoda“ vpostavijo še besede:

„Na vsak način je vodni upravičenec (brez kvare regresnih pravic do tretjih oseb) odgovoren za povračilo vse začasne ali trajne škode razen, če je ta škoda nastala vsled višje sile (vis major) ali pa vsled odredb, ki jih je proti njegovi volji odredila oblast.“

Kaj ne, gospod poslanec, to je Vaš predlog?

Poslanec dr. Novak:

Da!

Deželni glavar:

Glasujemo torej najprej o 1. odstavku § 26. po besedilu vladne predloge in potem še o dostavku, katerega predlaga gospod poslanec dr. Novak!

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje 1. odstavku § 26., kakor ga imate tiskanega v vladni predlogi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto. In sedaj prošim glasovati še o dostavku, ki ga predlaga gospod poslanec dr. Novak.

Gospodje, ki pritrjujete temu dostavku, izvolite vstati!

Je odklonjen, in s tem je sprejet 1. odstavek po vladni predlogi.

Odstavek 2. in 3. sta neoporečena.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje 2. in 3. odstavku § 26., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto, in s tem je sprejet ves § 26. po vladni predlogi.

K § 27. je stavil poslanec gospod Gallé izpreminjevalni predlog, ki se glasi (bere — liest):

„Wenn die anlässlich der Bewilligung der Einleitung von festen Stoffen oder Flüssigkeiten in ein Gewässer vorgeschriebenen Maßnahmen den beabsichtigten Zweck der Hintanhaltung einer öffentlichen Interessen, den Gemeingebrauch, die Fischwirtschaft oder fremde Rechte schädigenden Veränderung der Beschaffenheit des Wassers nicht bewirken, kann die politische Behörde jederzeit die zur Erreichung dieses Zweckes erforderlichen Vorkehrungen auf Kosten des Wasserberechtigten anordnen.“

Insbesondere können sich die Wasserberechtigten ihrer Pflicht zur Reinhaltung der Gewässer oder zur Schonung des Fischbestandes nicht durch Ablösung und Ansichtbringung der bezüglichen Fischereirechte entziehen.“

Glasujemo najprej o besedilu, kakor ga predlaga gospod poslanec Gallé!

Prosim tisto gospodo, katera pritrjuje predlogu gospoda poslanca Galléa, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Predlog je odklonjen.

Sedaj glasujemo o besedilu vladne predloge!

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s § 27. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto.

Paragrafi 28., 29. in 30. so neoporečeni. Prosim tisto gospodo, ki sprejme te paragrafe, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto, in s tem smo rešili tvarino prve specialne debate.

Prehajamo sedaj k drugi specialni debati, katera obsega tretje poglavje, to je §§ 31. do inkluzive 45. zakonskega načrta.

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Lampe:

Predlagam, da se ti paragrafi sprejmejo po besedilu vladne predloge.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besedo? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, glasujemo skupno o celem III. poglavju, to je od § 31. do inkluzivno § 45.

Prosim tisto gospodo, ki sprejme te paragrafe po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto.

Sedaj prehajamo k tretji specialni debati, ki obsega IV. poglavje, to so paragrafi 46. do inkluzive 59., to je poglavje o razlastitvi in posilnih pravicah.

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Lampe:

Zopet predlagam, da se ti paragrafi sprejmejo po besedilu vladne predloge.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Novak — kontra.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica!

K § 50. imam namen staviti izpreminjevalni predlog. Nisem nasprotnik temu, da se da prednost državi, deželi ali občini pri podeljevanju pravic, ampak hočem le, da se te pravice omeje, namreč v tem slučaju, kadar se gre za razlastitev poslopij, dvorišč in vrtov, ki so kmetska lastnina. Težko je kmetu, postaviti svoja poslopja, in težko mu je, ločiti se od istih, kadar bi jih moral odstopiti državi, deželi ali občini, četudi za denar. Ta pravica naj bi se omejila tako, da bi se ta paragraf glasil (bere — liest):

„Za posilne pravice, navedene pod b, se poslopja in k njim spadajoča dvorišča sploh ne smejo, za posilne pravice, navedene pod c, pa se smejo samo takrat zahtevati, kadar gre za občekoristno podjetje države, dežele ali občine, ali.....“

Torej se razlastitvena pravica omeji samo glede poslopij in dvorišč.

Deželni glavar:

K besedi pride sedaj naslednji kontragovornik gospod poslanec Gallé.

Abgeordneter Gallé:

Ich habe schon in der Generaldebatte begründet, weshalb ich den Antrag einbringe, daß der § 46 gestrichen werde.

Zu den §§ 53 und 54 möchte ich aber doch dem sehr geehrten Herrn Abgeordneten Povše etwas erwidern. Er hat, obwohl er den Wert der von uns angeregten Bestimmungen zum Schutze der Besitzer kleiner Wasserkräfte anerkennt, gemeint, der Landesauschuß werde da vermittelnd wirken und verhindern, daß dieses Gesetz in zu drückender Weise würde gehandhabt werden.

Es ist nun richtig, daß der Landesauschuß im Einvernehmen mit der Landesregierung das Verfü-

gungsrecht hat, aber diese zwei Faktoren müssen doch nach dem Gesetze vorgehen, noch vielmehr aber der Verwaltungsgerichtshof, wenn sich jemand beschwert. Darum müßte doch meiner Ansicht nach im Gesetze vorgesorgt sein, daß diese kleinen Besitzer von Wasserkraften geschützt werden.

Ich werde mir darum erlauben, zum teilweisen Schutze dieser kleinen Leute einen Abänderungsantrag zu § 54, Absatz 1, einzubringen.

Diese Abänderung lautet:

„Wird auf Grund der Bestimmungen des § 53 eine Enteignung in Anspruch genommen, so hat der Enteignete die Wahl, durch Kraft oder Geld entschädigt zu werden.“

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Lampe:

K § 50., odstavek 3., predlaga gospod poslanec dr. Novak, da bi se samo tedaj dala pravica ekspropriacije za poslopja in dvorišča deželi, državi in občini, kadar se dokaže, da namerava zgraditi država, dežela ali občina kako občekoristno podjetje. No, gospodje, jaz mislim, da država, dežela ali občina grade samo občekoristne naprave, in mi bi tem častitim korporacijam v zakonu izrazili nekako nezaupnost, če bi sprejeli predlog gospoda poslanca dr. Novaka in zaradi tega predlagani, da se odkloni.

Tudi ne morem pritrditi predlogu gospoda poslanca Galléta, da bi se § 46. popolnoma črtal. Kajti, da se proglase zasebna jezera zopet za javno imovino, to je deloma že po starem vodnem zakonu določeno. Če bi pa ta § 46. popolnoma črtali, smo na slabšem kakor preje. Gotova jezera ne samo na Kranjskem, so sedaj privatna last, in glede teh je v interesu javnosti, da se proglase kot javna last. Predlagam torej odklonitev tega predloga.

Kar se tiče izpreminjevalnega predloga gospoda poslanca Galléta k § 54., odstavek 1., da bi se prepuščilo izbiri razlaščenca ali naj se odškoduje po sili ali v denarju, mislim, da je vladno besedilo srečnejše formulirano, kajti tukaj stoji: „... ako se stranke o tem domenijo, namesto odškodnine v novcih stopiti primera odškodnina v sili“. Torej domeniti se morajo med seboj. „Kadar je v tem primeru razlastitve treba preložiti dozdanje obrtovališče ali premeniti stroje razlaščene naprave, tedaj mora — ako se ne doseže drugačen dogovor, podjetnik nove naprave plačati stroške, ki so s tem združeni.“

Mislim torej, da popolnoma zadostuje to besedilo, in predlagam, da ostanemo pri vladni predlogi.

Deželni glavar:

Gospodje, bomo torej glasovali.

Glede § 46. predlaga gospod poslanec Gallé, da se črta. Temu njegovemu predlogu bom ustregel na ta način, da bomo ločeno glasovali.

Kdor je za črtanje tega paragrafa, bo glasoval proti § 46. v celoti.

Prosim tisto gospodo, ki je za § 46. po vladni predlogi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

§ 46. je torej sprejet po vladni predlogi.

Paragrafi 47., 48. in 49. so neoporečeni.

Prosim tisto gospodo, ki sprejme te paragrafe, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k § 50. Prvi in drugi odstavek tega paragrafa sta neoporečena.

Prosim tisto gospodo, katera sprejme 1. in 2. odstavek § 50., da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pridemo k odstavku 3., pri katerem predlaga gospod poslanec dr. Novak, da bi se v 4. vrsti tega odstavka med besedi „za“ in „podjetje“ vstavila beseda „občekoristno“.

Glasujmo tedaj najprej o besedilu tega odstavka po vladni predlogi in potem pa še o dostavku gospoda poslanca dr. Novaka.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s tem odstavkom po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim še tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca dr. Novaka, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Ta predlog je odklonjen.

Odstavki 4., 5., 6. in 7. so neoporečeni.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi odstavki, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je sprejet ves § 50. po vladni predlogi.

Sedaj prehajamo k § 51., ki je neoporečen. Ravno tako sta neoporečena §§ 52. in 53. in bomo sedaj o teh paragrafih skupno glasovali.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi paragrafi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prehajamo k § 54., kjer predlaga gospod poslanec Galle, da se 1. odstavek glasi drugače, kakor v vladni predlogi, in sicer tako-le (bere — liest):

„Wird auf Grund der Bestimmungen des § 53 eine Enteignung in Anspruch genommen, so hat der Enteignete die Wahl, durch Kraft oder Geld entschädigt zu werden.“

Bomo glasovali najprej o besedilu, kakor ga predlaga gospod poslanec Galle.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje predlogu gospoda poslanca Galleta, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschicht.)

Predlog je odklonjen.

In sedaj, gospodje, glasujmo o celem § 54. po besedilu vladne predloge.

Prosim tedaj tisto gospodo, ki pritrjuje § 54. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejeto.

Paragrafi 55., 56., 57., 58. in 59. so neoporečni.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi paragrafi, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejeto in s tem smo rešili IV. poglavje.

Prehajamo sedaj k četrti specialni debati, ki obsega V. poglavje, to je §§ 60. do inkluzive 76.

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Lampe:

Predlagam, da se vsi paragrafi sprejmejo po vladni predlogi.

Deželni glavar:

Otvaram debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo torej glasovali, in sicer skupno o vseh paragrafih, pričenši od § 60. do inkluzive 76.

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s temi paragrafi po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejeto.

Prehajamo k nadaljnji, to je peti in zadnji specialni debati, ki obsega VI. in VII. poglavje, to je §§ 77. do inkluzive 120.

Otvaram debato. Ali ima gospod poročevalec kaj omeniti?

Poročevalec dr. Lampe:

Nimam nič omeniti.

Deželni glavar:

K besedi se je oglašil, in sicer „pro“ gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Tudi najboljši zakon lahko zgreši svoj cilj, če vlada, ki je poklicana izvrševati tak zakon, svojega postopanja pravilno ne izvršuje. Jaz sem si že v generalni debati dovolil omeniti, da je v veliki meri zakrivilo, da je bil na tako slabem glasu stari zakon, postopanje administrativnih oblasti. Ne stavljam nobenega izpreminjevalnega predloga, ker bi končno tudi najboljši dostavek ne mogel ničesar doseči, da se izposluje pravilno administrativno postopanje, pač pa bi prosil, da izvolite sprejeti resolucijo, ki jo stavljam in ki se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor skleni: C. kr. deželno vlado je pozvati, da potom izvršilne naredbe pozove podrejene

politične oblasti, da imajo pri postopanju po vodo-pravnem zakonu poslovati točno, ceno in kolikor mogoče hitro.

Vodne knjige naj se natanko in razvidno vodijo.“

Do sedaj, kakor znano, ni bilo to postopanje tako, kakor bi bilo želeli zlasti glede točnosti in naglosti, in zato se mi je zdelo umestno staviti tako resolucijo.

Druga resolucija bi bila naslednja. Predno stopi ta zakon v veljavo, bo c. kr. vlada izdala izvršilno naredbo k temu zakonu. Tendenca tega zakona samega je, da se zaslišijo o odločilnih okoliščinah interesirani krogi, tedaj deželni odbor ali trgovska zbornica, ali pa kmetijska družba. Izvršilne naredbe vsebujejo včasih take bistvene določbe, da smatram, da bi bilo potrebno tudi pri izdanju te izvršilne naredbe zaslišati te kompetentne korporacije, kakor trgovsko in obrtno zbornico, in da se ne zgodi nobena krivica agrarskim interesom, tudi kmetijsko družbo.

Jaz stavljam tedaj naslednjo resolucijo:

„Deželni zbor skleni: C. kr. vlada se pozivlja, da naj splošno izvršilno naredbo, ki sledi zakonu, predno jo izda, predloži trgovski in obrtni zbornici ter kmetijski družbi v pregled v to svrhu, da odda v določenem roku trgovska in obrtna zbornica ter kmetijska družba glede posameznih določb te naredbe svoja mnenja in pripombe.“

Deželni glavar:

K besedi se je nadalje oglašil gospod poslanec Piber.

Poslanec Piber:

Visoka zbornica!

Dne 28. oktobra l. 1910. je staval gospod poslanec Jarc nujni predlog, ki je meril na to, da bi deželni odbor izdelal zakonski načrt v varstvo prirodnih lepote in značilnega lica naše dežele. Tudi jaz bi želel, da bi tak zakonski načrt čimprej prišel v zbornico, da bi bilo naše prirodne lepote in značilno lice naše dežele mogoče obvarovati zakonskim potom.

Visoka zbornica! Naša kranjska dežela je znana po svoji znamenitosti, znana posebno po svojih naravnih lepotah, znana po svojih interesantnih krajih tujcem blizu in daleč. Internacijonalih tujcev je čimdalje več pri nas, in to ravno zato, ker imamo toliko naravnih lepote. Naš Bohinj se imenuje kranjska Švica, naš divni Bled in njega okolico naši pesniki opevajo v vzvišenih besedah; zato smo mi lahko ponosni na svojo slovensko domovino in na krasote domače dežele.

Imamo slapove, gorske potoke kakor na primer Vintgar, Peričnik, Savico, ki so eminentnega gospodarskega pomena s stališča tujskega prometa. Žalibog, da ne gledajo teh krasot vsi z enakim očesom. Tujec jih gleda drugače kakor domačin. Tudi mi jih ljubimo in gledamo drugače, kakor veliki kapitalist in industrijalec; ta vidi v teh slapovih konjsko moč in dobiček, dočim mi občudujemo to naravno lepoto z veseljem in smo ponosni na njo.

Za vzgled, kako se ravna do sedaj z našimi prirodni lepota, ker nimamo zakona v varstvo teh lepote, naj omenjam samo Vintgar. Gospodje, del Vintgarja, mislim namreč slap, je danes pokvarjen; njegova lepota je zgubila veliko ravno s predorom za centralno električno napravo in nima več tistega impozantnega vtisa, kakor ga je imel prej. Veliki kapital in industrija sta mu vzela njegovo lepoto in krasoto in jo spremenilo v produktivno silo. Vem pa še več. Družba velikega kapitala ima baje pripravljene načrte in tudi koncesijo za napravo novih velikih industrijskih podjetij. S temi bi bil uničen in oropan cel Vintgar svojih naravnih krasot. Vprašam visoko zbornico, kaj bo pa potem ves Vintgar, če nima več vode? Vintgar bo potem navadna grapa, prazno korito in potem bodo izostali vsi tisoči in tisoči, ki se sedaj stekajo v našo deželo ravno zaradi Vintgarja. Omenjam, da je bilo l. 1910. posetnikov-tujecev iz raznih krajev ne samo dežele, ampak tudi iz drugih krajev gotovo od 15.000 do 20.000. Tedaj, gospodje, že iz narodnogospodarskega stališča smo dolžni varovati te naše naravne lepote in krasote.

Po starem zakonu nimamo za ohranitev naravnih lepote nobene pravice, nobene postave, novi vodovodni zakon nam pa daje to možnost vsaj v § 86., lit. e, ki pravi, da se podjetje iz javnih ozirov ne sme smatrati za dopustno, kadar utegne nastati bistvena ovira za občno rabo, nevarnost za preskrbo z vodo za zemljedelstvo ali bistvena škoda za prirodno lepoto. Seveda je to premalo precizirano in le bolj subjektivno povedano. Jaz bi si dovolil opozoriti visoko vlado, naj takrat, kadar napravi izvršilno naredbu naravnost imenuje slapove, zlasti Savico, Peričnik in Vintgar, ki so velike narodnogospodarske važnosti in ki naj se izvzamejo od industrijske uporabe.

Zato, da nekako dam že sedaj direktno visoki vladi in sploh vsem krogom, ki bodo kdaj v tem odločevali, stavljam resolucijo k temu § 86., lit. e, in prosim, da jo visoka zbornica sprejme v besedilu, kakor jo je gospod poročevalec že prej omenil.

Ta resolucija se torej glasi (bere — liest):

„Slapovi, gorski potoki, zlasti Vintgar, Savica, Peričnik, ki so velike narodnogospodarske važnosti z ozirom na tujski promet, naj se izvzamejo od industrijske uporabe.“

Deželni glavar :

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Lampe :

Nimam ničesar omeniti.

Deželni glavar :

Gospod poročevalec nima ničesar omeniti; torej glasujmo!

K šestemu in sedmemu odstavku, to so §§ 77. do inkluzive 120., ni stavljen noben izpreminjalni

ali dodatni predlog in zato bomo o teh paragrafi lahko glasovali skupno po besedilu vladne predloge.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje §§ 77. do inkluzive 120. po besedilu vladne predloge, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Ti paragrafi so sprejeti.

In sedaj glasujmo še o naslovu in uvodu zakona.

Prosim tisto gospodo, ki pritrjuje naslovu in uvodu zakona, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Poročevalec dr. Lampe :

Predlagam, da se zakon sprejme v celoti.

Deželni glavar :

Gospod poročevalec predlaga, da se zakon sprejme tudi v celoti.

Prosim tisto gospodo, ki sprejme zakon po vladni predlogi tudi v celoti, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je ta zakon rešen (Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.) in rešena 1. točka odsekovega predloga.

Glasovati nam je še o 2. točki, pod katero se deželnemu odboru naroča, da izposluje načrtu zakona Najvišjo sankcijo.

Gospodje, ki se strinjate tudi s tem predlogom, izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj, častiti gospodje, glasujmo še o resolucijah. Ali naj te resolucije še enkrat prečitam? (Klici — Rufe: „Ni treba!“) Tedaj glasujemo skupno o teh resolucijah. To so: 3 resolucije gospoda poročevalca, 2 resoluciji gospoda poslanca dr. Novaka in ena resolucija gospoda poslanca Pibra.

Prosim, tisto gospodo, ki se strinja s temi resolucijami, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Vse te resolucije so sprejete in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Gospodje, sedaj bom jaz ustregel splošnim željam in občutkom in bom sejo zaključil.

Upravni odsek ima sejo v ponedeljek 12. februarja ob 6. uri zvečer.

Finančni odsek ima, kakor mi je ravno gospod načelnik naznanil, svojo sejo v ponedeljek ob 1/25. uri popoldne v prostorih veleposestva.

Prihodnja seja bo v torek dne 13. februarja ob 10. uri dopoldne.

Dnevni red bo: Nadaljevanje današnjega dnevnega reda in morda še kake druge točke, ki bodo medtem godne postale.

(Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Seja je zaključena.

Dodatek. — Anhang.

I.

Interpelacija

poslanca Bartola in tovarišev do preblagorodnega gospoda deželnega glavarja.

Zakon o občinskih posredovalnih uradih, sklenjen v seji deželnega zbora dne 28. oktobra 1910., je dobil že dne 27. septembra 1911. Najvišje odobrenje.

Ker ljudstvo komaj čaka, da se zakon začne tudi v dejanju izvrševati, se usojamo podpisani vprašati:

Je-li visoki deželni odbor že poskrbel vse potrebno, da prično čimpreje poslovati občinski posredovalni uradi, ako ne, kdaj misli to storiti?

V Ljubljani, dne 8. februarja 1912.

Bartol l. r.

Hladnik l. r., Piber l. r., Jarc l. r., Ravnikar l. r., Dimnik l. r., Zabret l. r., Demšar l. r., Jaklič l. r., Drobnič l. r.

II.

Interpelacija

poslancev Zabreta, Jarca in Demšarja na gospoda deželnega glavarja radi pomanjkanja vode v Kranjskem vodovodu.

Prebivalci vasi, za katere je zgrajen vodovod Kranjski, zlasti po vaseh Tupaleč, Hotemaže, se pritožujejo, da primanjkuje vode v omenjenem vodovodu. Govori se, da se voda zapravlja v druge ne kmetijske namene.

Manjka tudi po sklepu zakona vodovodnega gospodarskega odbora udeleženih vasi.

Zato vprašamo podpisani:

Ali so znani gospodu glavarju ti manjkatki? Kaj hoče ukreniti, da se ti manjkatki odpravijo?

V Ljubljani, dne 9. februarja 1912.

I. Zabret l. r.

Hladnik l. r., Jarc l. r., Fr. Demšar l. r., Dimnik l. r., Ravnikar l. r., Bartol l. r., Piber l. r., dr. Lampe l. r.

III.

Interpelacija

poslanca Bartola in tovarišev do Njega ekselence gospoda deželnega predsednika barona Schwarza.

Deželni zbor je v svoji seji dne 28. oktobra 1910. sklenil zakon o občinskih posredovalnih uradih.

Omenjeni zakon je dobil Najvišje odobrenje že dne 27. septembra 1911.

Ker ljudstvo komaj čaka, da se prične omenjeni zakon tudi v dejanju izvrševati, se usojamo podpisani vljudno vprašati:

Je-li slavna c. kr. deželna vlada sestavila k zakonu o občinskih posredovalnih uradih izvršilno naredbo in kdaj misli isto izdati?

V Ljubljani, dne 8. februarja 1912.

Bartol l. r.

Hladnik l. r., dr. Šusteršič l. r., Drobnič l. r., Piber l. r., Dimnik l. r., Zabret l. r., Ravnikar l. r., Jaklič l. r., Fr. Demšar l. r., Jarc l. r.

IV.

Interpelacija

poslanca dr. Fran Novaka in tovarišev na Njega ekselenco g. deželnega predsednika v Ljubljani v zadevi uradnega poslovanja živinozdravnikov.

V deželnozbornski seji deželnega zbora kranjskega dne 17. januarja 1912. so razni govorniki kritizirali postopanje vladnih organov c. kr. živinozdravnikov in jim očitali nekorektnosti pri izvrševanju njihove službe. Očitano se je med drugim živinozdravnikom šikanozno postopanje, zatiranje kmetov, celo o maščevalnosti radi političnega mišljenja je bila beseda izgovorjena v tem zmislu, da so orožniki preiskavali po nalogu živinozdravnika razne hleve in se pri tem preiskavanju ozirali na politično mišljenje lastnikov.

Takega postopanja živinozdravnikov ne more nihče odobravati.

Ker je po našem mnenju dolžnost c. kr. deželne vlade, da takih rekriminacij ne prezre, dovoljujemo si pozvati g. c. kr. deželnega predsednika, da nam pojasni:

1.) kaj misli ukreniti v slučaju, da so očitki upravičeni, da se v prihodnje tako nepravilno postopanje c. kr. živinozdravnikov prepreči?

2.) ali je dal tozadevna potrebna navodila in ukazila c. kr. živinozdravnikom?

3.) za slučaj pa, da ti očitki niso upravičeni, zakaj ne poda g. deželni predsednik potrebnih pojasnil in zakaj ne zavrne teh očitkanj?

V Ljubljani, dne 5. februarja 1912.

dr. Fran Novak l. r.

Fr. Višnikar l. r., Ciril Pirc l. r., dr. Triller l. r., Lenarčič l. r., E. Gangl l. r., Josip Turk l. r., dr. Vilfan l. r.

V.

Interpelacija

poslanca dr. Fran Novaka in tovarišev na Njega ekscelenco g. deželnega predsednika v Ljubljani v zadevi razveljavljenja mandatov za volilni okraj Ljubljana gg. Reisnerja in Ribnikarja.

V seji deželnega zbora kranjskega dne 25. januarja 1912. je večina deželne zbornice kranjske sprejela predlog verifikacijskega odseka in razveljavila izvolitev deželnih poslancev g. Jožefa Reisnerja in g. Adolfa Ribnikarja za mestni volilni okraj Ljubljana.

Razloge za razveljavljenje je našla večina v tem, da v volilne imenike niso bili sprejeti oni davkoplachevalce ljubljanskega mesta, ki v okolici stanujejo.

Naziranje večine in deželnega zbora je po mnenju podpisancev povsem nezakonito. V nasprotju je tudi z naziranjem c. kr. deželne vlade in njenim odlokom z dne 6. oktobra 1911., št. 3676.

Ker v zadevni debati zastopnik c. kr. deželne vlade ni našel povoda precizirati v seji deželne zbornice svojega stališča napram predlogu deželnega odbora ter predlogu verifikacijskega odseka, kar bi bilo z ozirom na ponovne volitve, ki se imajo vršiti po mnenju podpisancev, na vsak način umestno in ker je c. kr. vlada tudi poklicana čuvati pravilno izvrševanje zakonov, dovoljujemo si podpisanci pozvati Njega ekscelenco g. deželnega predsednika, da nam pojasni, kakšno stališče zavzema c. kr. deželna vlada — tudi z ozirom na ponovne volitve — napram sklepu deželnega zbora, s katerim sta se razveljavili izvolitvi g. Jožefa Reisnerja in g. Adolfa Ribnikarja za poslanca mestnega volilnega okraja Ljubljana.

V Ljubljani, dne 5. februarja 1912.

dr. Novak l. r.

dr. Triller l. r., E. Gangl l. r., Fr. Višnikar l. r.,
Josip Turk l. r., Lenarčič l. r., Ciril Pirc l. r.,
dr. Vilfan l. r.

